ISSN 1303-5290

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

Ankara Üniversitesi
Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Ankara University
Institute of Turkish Revolution History

Bahar / Spring 2020 **Sayı / Issue: 66**

TEKNİK SEKRETER/TECHNICAL SECRETARY:
Sevinç AKTAŞ
Yönetim Yeri/ Place of Administration: Ankara Üniversitesi
Yazışma Adresi/ Correspondence Address: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Gümüşdere Yerleşkesi, Gümüşdere Mah. Yavuz Sultan Selim Bulvarı No: 8/6 Keçiören Ankara

ATATÜRK YOLU (ISSN 1303-5290)

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nce yılda iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Yaygın süreli bir yayındır.
The Journal of Atatürk Yolu is a peer-reviewed and scholarly periodical, published biannually by the Institute of Turkish Revolution History, Ankara University.

Dergi, TUBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı, ASOS (Akademia Sosyal Bilimler İndeksi) ve EBSCO tarafından taranmaktadır. Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez. Bu dergide yayınlanan yazılardaki bilimsel içerik ve fikirler yazarlara aittir.
The journal is indexed by TÜBİTAK ULAKBİM, ASOS and EBSCO. The manuscripts and pictures sent to the journal can not be given back. The scientific content and ideas within an article belong to its author.

İncitaşı Sokak No: 1006510
Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 26.06.2020

ATATÜRK YOLU DERGİSİ / JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

BAHAR/SPRING 2020 **SAYI/ISSUE: 66**

SAHİBİ ve GENEL YAYIN YÖNETMENİ/ OWNER AND EXECUTIVE EDITOR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/ Responsible Redactor in Chief:

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN

EDİTÖR/EDITOR

Dr. Öğr. Üyesi Sedef BULUT

EDİTÖR YARDIMCISI/CO-EDITOR

Dr. Çiğdem KILIÇOĞLU CİHANGİR

YAYIN KURULU/EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Bige SÜKAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan UZUN (Ankara Üniversitesi)
Doç. Dr. Necdet AYSAL (Ankara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sedef BULUT (Ankara Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU/ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Tülay ALİM BARAN (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Recep BOZTEMUR (Orta Doğu Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Fevzi DEMİR (Mersin Üniversitesi)
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. George GAWRYCH (Baylor Üniversitesi, ABD)
Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Neşe ÖZDEN (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Musa QASIMLI (Bakü Devlet Üniversitesi, Azerbaycan)
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Roza ABDYKULOVA (Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan)

BU SAYININ HAKEMLERİ/REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Tülay ALİM BARAN	(Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Bülent BAKAR	(Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU	(Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK	(Fırat Üniversitesi)
Prof. Dr. Yasemin DOĞANER	(Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Sabit DUMAN	(İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman İNAN	(Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilşen İNCE ERDOĞAN	(Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Yunus KOÇ	(Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Tahir KODAL	(Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Cenk REYHAN	(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Serdar SARISIR	(Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Haluk SELVİ	(Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Serpil SÜRMELİ	(Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN	(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakkı UYAR	(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILMAZ	(Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Çağatay BENHÜR	(Selçuk Üniversitesi)
Doç. Dr. Bengül BOLAT	(Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdurrahman BOZKURT	(İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Sabit DOKUYAN	(Düzce Üniversitesi)
Doç. Dr. Doğan DUMAN	(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet KAYA	(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Doç. Dr. Hasan Taner KERİMOĞLU	(Dokuz Eylül Üniversitesi)
Doç. Dr. Murat KILIÇ	(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Nuray ÖZDEMİR	(Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Doç. Dr. Olcay ÖZKAYA DUMAN	(Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Hüsnü ÖZLÜ	(Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu)
Doç. Dr. Meşkure YILMAZ	(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Serhan YÜCEL	(Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ALBAYRAK	(Kırıkkale Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gültekin Kamil BİRLİK	(Atılım Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fahri KILIÇ	(Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Meryem ORAKÇI	(Ankara Üniversitesi)

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

ATATÜRK YOLU DERGİSİ

Ankara University Institute of Turkish Revolution History

JOURNAL OF ATATÜRK YOLU

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Makaleler / Articles

Ümüt AKAGÜNDÜZ; Osmanlı Kadın Hareketi'nin Özgün Değerlerinden Kadınlık Mecmuası ve Aliye Haşmet'in "Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvan Meselesi" Adlı Yazısı
Kadınlık Magazine As One of the Unique Values of the Ottoman Women's Movement and Aliye Haşmet's Article "The Question of Feminism or Women's Law" 1

Volkan AKSOY; İstikbal ve Halk Gazetesine Göre Trabzon Basınında Lozan Barış Antlaşması
Lausanne Peace Treaty in Trebizond Press According to İstikbal and Halk Newspapers 41

Figen ATABEY; Birinci Dünya Savaşı'nda Filistin-Suriye Cephesi'ne İlişkin Belgeler Işığında Genel Bir Değerlendirme
A General Evaluation About the Fall of Palestine-Syrian Front According to the Documents 63

Yaşar BAYTAL; Demokrat Parti'nin Eğitim Politikalarında Din ve Dini Okullar
Religion and Religious Schools in the Education Policies of the Democrat Party 91

Döndü Sena GÖNDÜRÜ; 1930 Yılı Sonlarında Cumhuriyet Halk Fırkası Taşra Teşkilatı: Heyet Raporları Üzerinden Bir Değerlendirme
The Provincial Organization of Republican People's Party in the End of the 1930: A Review on the Delegation Reports 123

Alev GÖZCÜ – Fevzi ÇAKMAK; Türk Basın Hayatında Demirkırat Gazetesi ve Fikret Karakoyunlu
The Role of "Demirkırat" Newspaper in Turkish Press History and Fikret Karakoyunlu..... 153

Ahmet Can HACIOĞLU; Osman Nuri Fettahoğlu'nun Trakya Gazetesine Göre 1952 Yılında Türk-Yunan İlişkileri
Turkish-Greek Relations in 1952 According to Osman Nuri Fettahoğlu's Trakya Newspaper..... 183

Hacer KARABAĞ; Köy Envanter Etüdü ve İstatistiki Veriler ile Ağrı Kırsalında Tarımsal Üretimde Yaşanan Değişimin Sosyo-Kültürel Sonuçlarının İncelenmesi (1960-2000)
Examination of Socio-Cultural Change Occurred in Agricultural Production in Ağrı Countryside along with Village Inventory Survey and Statistical Data (1960-2000)..... 213

Erdal KORKMAZ; Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Karaborsa
Black Market in the Ottoman State during the World War I..... 241

Hasan ÖZTÜRK; Ali Fuad Başgil ve Tarık Zafer Tunaya'nın Laiklik Üzerine Söylemleri
Ali Fuad Başgil and Tarık Zafer Tunaya's Speeches on Secularism..... 281

İbrahim TAVUKÇU; İnönü Muharebeleri'nde Şehit Düşen Subaylar
The Martyred Officers in the Battles of İnönü..... 305

Ayça YENİLMEZ KOYUNCU; Dernekten Siyasal Partiye: Toprak, Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi (T.E.S.T.)
From the Association to the Political Party: Land, Property and Free Enterprise Party..... 331

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi
Sayı: 66, Bahar 2020, s.1-39
Makalenin geliş ve kabul tarihleri: 07.11.2019 - 16.04.2020 (*Araştırma Makalesi*)

OSMANLI KADIN HAREKETİ'NİN ÖZGÜN DEĞERLERİNDEN KADINLIK MECMUASI VE ALİYE HAŞMET'İN "FEMİNİZM YÂHÛD HUKÛK-U NİSVÂN MESELESİ" ADLI YAZISI

Ümüt AKAGÜNDÜZ*

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan Kadınlık adlı dergi ile "Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi" adlı yazının incelenmesidir. Söz konusu dergi ile yazı, II. Meşrutiyet yılları kadın hareketinin niteliğinin aydınlatılmasını sağlayarak dönemin düşünsel karakterinin açığa çıkartılmasına yardımcı olmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman analizi yaklaşımıyla gerçekleştirilmiştir. II. Meşrutiyet yıllarında özellikle süreli yayınlarda kadın, pek çok konuya göre daha yoğun irdelenmiştir. 21 Mart 1914-30 Mayıs 1914 yılları arasında 11 sayı yayımlanan Kadınlık mecmuası da döneminin özgün süreli yayınlarından bir tanesidir. Feminizm, kadınlık, evlilik, kadın eğitimi, kadın hukuku, çalışma hayatı, moda, kadın güzelliği ve terzilik gibi konu başlıklarını ele alan dergide tefrika romanlar, ünlü kadınları anlatan makaleler, öyküler, notalar ve şiirler yer almıştır. Kadın tartışmalarında yaşanan zıtlaşmanın zararlarına odaklanan mecmua, daha ılımlı bir yol takip edeceğini söyleyerek kadını içinde bulunduğu karanlıktan kurtarmayı hedeflemiştir. Dergide kadın eğitiminin genelleşememesi, milli bir kıyafetin geliştirilememesi, cinsler arasındaki ilişkinin erkek ile kadına bırakılmaması, cahil annelere çocukların teslim edilmesi, İstanbul dışındaki kadınların genellikle göz ardı edilmesi gibi noktalar eleştirilmiştir. Aliye Haşmet ise 26 Mart 1914'te yayımladığı makalesinde feminizm ve kadın hukuku hakkında bilimsel gerçeklerden yararlanarak bağlantılar kurmuştur. Kadın ile erkek arasındaki eşitliğin ancak hayatın ilk köklerinde mümkün olduğunu savunan yazar, uygarlık geliştikçe farklılıkların belirginleştiğini, kadının eşit olacağım derken

* Doç.Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, umutakagunduz1@gmail.com, (https://orcid.org/0000-0002-1785-1122).

erkekleştiğini iddia etmektedir. Kadının dış görünüşünün erkeğin dış görünüşüne yaklaşmasını eleştiren Aliye Haşmet, annelik görevi unutulmamak üzere yeni bir kadına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Feminizm, Kadın Dergileri, II. Meşrutiyet, Eğitim, Hukuk.*

KADINLIK MAGAZINE AS ONE OF THE UNIQUE VALUES OF THE OTTOMAN WOMEN'S MOVEMENT AND ALIYE HAŞMET'S ARTICLE "THE QUESTION OF FEMINISM OR WOMEN'S LAW"

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the journal titled "Kadınlık (Femininity)", which was published in the Second Constitutional Era, and the article titled "Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi (The Issue of Feminism or Women's Rights)". The aforementioned journal and article help to reveal the intellectual disposition of the era by clarifying the characteristics of the women's movement during the Second Constitutional Era. The study was conducted with the document analysis approach, which is one of the qualitative research methods. Women's magazines of the Second Constitutional Era played a significant role in setting the course of the women's movement at the time. Particularly in periodicals, the woman issue was addressed with a much more intense discourse than many other subjects. Kadınlık (Womanhood) magazine that published 11 issues between 21 March 1914 and 30 May 1914 was one of the distinctive periodicals of the Second Constitutional Era. Covering such topics as feminism, womanhood, marriage, women's education, women's law, work life, fashion, female beauty and couture, the magazine also published serial novels, articles on renowned women, stories, musical notes and poems. With a focus on the harms of excessiveness of debates on women, Kadınlık claimed that it would take a more moderate course and aimed to save women from the darkness they lived in. Kadınlık criticized issues like the failure to create a national dress, not leaving the relationship between the sexes to man and woman, submitting children at the hands of ignorant mothers, usually overlooking women outside Istanbul, and failure to generalize women's education in particular. In her article published on 26 March 1914, Aliye Haşmet established a link between feminism, women's law and scientific facts by referring to social evolution. Maintaining that the equality between man and woman was possible among the first living beings, the author asserted that the differences became clearer as the civilization advanced, and women became "man" while trying to be equal. Criticizing that women's appearance resembled that of men, Aliye Haşmet pointed to the emergence of a new woman, but by not forgetting the duty of motherhood.

Key Words: *Feminism, Women's Magazines, Second Constitutional Era, Education, Law.*

Giriş

Kadının ilerlemesi, eğitilmesi, haklarına sahip olması İttihat ve Terakki Fırkası'nın biz çağdaşız diyebilmesini sağlayan çıkış noktalarından birisiydi. Önceki kuşaklara göre modern bilgiye daha fazla hâkim olan dönemin aydınları, süfrajet hareketini[1] ilgi ile takip ettiklerinden Batı'daki kadın algısının Osmanlı Devleti'ne nasıl yansıyabileceğini sık sık düşünmüşlerdir. Çağı yakalamanın öneminin farkında olan asker ve bürokratlar, yukarıdan-aşağıya uzanan bir toplumsal dönüşüme mecbur kalmışlardır. Osmanlı Kadın Hareketi'ni bu düzlemde özgün kılan nokta, toplumsal tarihimizin önemli dönüm noktalarından bir tanesi olmasıdır. Türkiye'de kadın hareketinin ilgiyle takip edilmesi yerel değerlerle modernleşmenin etkilerini kaynaştıran bize has bir kadın hareketi yaratmıştır. Özellikle, II. Meşrutiyet yıllarında düşünce hayatında yaşanan patlama, Batıcı, Osmanlıcı, İslamcı ve Milliyetçi çevrelerin farklı argümanlarla kadın hareketine yaklaşmalarını sağlayarak "Kadının çağdaş dünya ile nasıl uyumlu kılınabileceğinin?" ya da "Çağdaş dünyanın getirebileceği kültürel erozyondan nasıl uzak tutulabileceğinin?" tartışılmasına yol açmıştır.[2] II. Meşrutiyet döneminin (1908-1918) farklılaşan koşullarının basın hayatı üzerindeki etkileri de oldukça yoğundur. II. Abdülhamit döneminin (1876-1909) sonlanmasıyla yaşanan siyasi ve toplumsal karmaşa fikirlerin akışkanlığını artırmış, hemen hemen her konu tartışılırken bu tartışmaları yönlendiren irili, ufaklı pek çok dergi yayın

---

[1] Süfrajet Hareket: Oy hakkı savunucuları. Genellikle eğitimli, çalışma hayatına atılmış küçük burjuva kadınların dahil olduğu hareket. Süfrajetlere göre kadınların vatandaşlık haklarına gerçek anlamda sahip olabilmeleri için seçme ve seçilme hakkı mutlaka elde edilmeliydi. Bkz. Margaret Walters, **Feminizm**, Çev. Hakan Gür, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

[2] XX. yüzyılın başlarında Osmanlı toplumunda kadın hareketinin gelişimi için bkz. Aynur Demirdirek, **Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993. Elif Ekin Akşit, **Kızların Sessizliği**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005. Fatmagül Berktay, "Doğu ile Batı'nın Birleştiği Yer: Kadın İmgesinin Kurgulanışı", **Tarihin Cinsiyeti**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 150-164. Leyla Kaplan, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998. Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996. Serpil Sancar, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014. Şefika Kurnaz, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991. Şennur Şenel, Osmanlı Modernleşmesinde Kadın, **Electronic Turkish Studies**, Cilt: 13, Sayı:26 (2018), s. 1071-1090. Ümüt Akagündüz, **II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak**, Yeni İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.

hayatına başlamıştır. Şüphesiz ki kadın hareketinin de etkilendiği bu süreç, günümüz araştırmacılarının dikkatini çeken bir kadın dergileri külliyatı yaratmıştır.[3] *Kadınlık* mecmuasının yerini somutlaştırabilmek için bu dergiler hakkında kısaca bilgi vermek çalışmamızın niteliğini daha anlaşılır kılacaktır. Kadın dergileri külliyatı arasında yer alan *Deme*t, *"Edebî, ilmî, siyasî, hanımlara mahsûs haftalık musavver mecmû'a"* alt başlığıyla 1908 yılında 7 sayı yayımlanmıştır. Söz konusu derginin başyazarı Celal Sahir'dir. *Demet'in* dikkat çeken özelliklerinden birisi içeriğinin oldukça zengin olmasıdır. Hüseyin Cahit, Selim Sırrı, Celal Sahir, Mehmet Rauf, Süleyman Nazif, Mehmet Akif, Hakkı Behiç, Nigar bint-i Osman ve Enis Avni gibi pek çok önemli ismi bünyesinde barındıran dergide, kadın hareketini yönlendiren makalelerden ziyade edebi makaleler yoğundur.[4] Enis Avni'nin müdürlüğünde dönemin önemli bir başka dergisi olan *Kadın* ise İstanbul'da değil Selanik'te çıkmıştır. 1908'de 30 sayı yayımlanan dergi de Seniha Hikmet, Zekiye, Enis Avni, Baha Tevfik, Pakize Sani, Tahsin Nahit, Ali Canib, Abdullah Cevdet, Refia Şükran, Celal Sahir, gibi isimlerin kadınlık, eğitim, moda, kadın hukuku gibi temalara odaklanan makalelerine yer verilmiştir.[5] *Mahasin* ise 1908-1909 yılları arasında 12 sayı yayımlanmıştır. Derginin müdürleri Asaf Muammer ile Mehmet Rauf'tur. *Her rumî ayın yirmi beşinci günü neşr olunur hanımlara mahsûs musavver gazetedir"* alt başlığı ile çıkan dergi, Halit Ziya, Cenab Şahabettin, Süleyman Nazif, Köprülüzade Mehmet Fuat, Hüseyin Cahit, Mehmet Rauf, Celal Sahir, Asaf Muammer, Hakkı Behiç, Sabiha Şevket, Hayriye Melek Hunç, Fatma Sabiha, Tahsin Nahit, Selahattin Asım, Tevfik Fikret gibi isimleri kadrosuna katmıştır. Edebi niteliği ile dikkat çeken dergide kadınları bilgilendirmeyi hedefleyen yazılar da kaleme alınmıştır.[6] "*Risâle-i edebîyye ve içtimâ'iyye.*

---

[3] Basın hayatında yaşanan değişimin karakterini analiz edebilmek için bkz. Hıfzı Topuz**, II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003. Hülya Baykal, **Türk Basın Tarihi**, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1990. Merve Uğur, **Türk Basın Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016. Palmira Brummett, **II. Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

[4] Tülay Keskin, "Demet Dergisi'nde Kadın ve İlerleme Anlayışı", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi***,* Cilt: XXIV, Sayı:37 (2005), s. 289-312.

[5] Hakan Aydın, "Kadın (1908-1909): Selanik'te Yayımlanan İlk Kadın Dergisi Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:22 (2009), s. 147-156.

[6] Adem Taşlı, **Mehasin ve Süs Dergilerinin İncelenmesi ve Seçme Metinler**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008. Yasemin Ünal, **Mehmet Rauf'un Kadın Dergileri: Mehasin ve Süs***, Kayseri*, Erciyes

Osmanlı hanımlarına mahsûs haftalık siyâsî, ilmî gazetedir" alt başlığı ile 1911 yılında 7 sayı yayımlanan *Musavver Kadın* dergisinin müdürü ise Nizamettin Hasip'tir. Dergide Esat Rıza, Suat Feyzi, Selahattin Enis, Mehmet Nurettin, Osman Nuri, Hayriye Melek Hunç, İskender Fahrettin gibi isimler aile hayatı, kadınlık ve moda üzerine yazılar kaleme almışlardır.[7] 1911-1912 yılları arasına 13 sayı çıkan İstanbul menşeili *Kadın* dergisinde *"Kadınların fikri ve içtimâ'i terakkîlerine çalışır risâle"* alt başlığı kullanılmıştır. Selahattin Asım, Selahattin Enis, Hüseyin Kazım, İffet Neriman, Abdullah Cevdet, Emine Monla gibi isimler kadın eğitimi, kadınlık, kadın sağlığı ve moda gibi temaları işlemişlerdir.[8] 1913 yılında Mevlanzade Rıfat tarafından tek sayı çıkarılan *Erkekler Dünyası*, ismiyle somutlaşan bir dergidir. Aile hayatı ve gençleri konu edinen birkaç makaleye sahip olan dergi, *"sahâyîfimiz kadınlığın kadr ü kıymetini ''ilim ve fen ve edebîn 'ulvîyyetini takdîr eden münevver Osmanlı gençleri âsârına küşâdedir"* alt başlığıyla çıkmıştır. *"On beş günlük mecmuadır*" alt başlığıyla tek sayı çıkan İstanbul menşeili *Genç Kadın*'ın müdürü Hatice Refik'tir. Bu tek sayıda Rıza Tevfik, Muhip Kamuran, Hakkı Tahsin, Hatice Refik gibi yazarların edebi, toplumsal ve felsefi metinleri bulunmaktadır.[9]

II. Meşrutiyet yıllarının şüphesiz ki en özgün ve en yaygın kadın dergisi *Kadınlar Dünyası*'dır. *"Kadınlık hukûk ve menfaatini müdâfa'a eder musavver gazetedir. Sahâyîfimiz cins ve mezhep tefrîk etmeksizin Osmanlı hanımları âsârına küşâdedir"* alt başlığı ile yayımlanan dergi, 1913-1921 yıllar arasında 208 sayı çıkmıştır. Ulviye Mevlan ile Emine Seher Ali'nin çabalarının ürünü olan *Kadınlar Dünyası'nda* feminizm, kadın hukuku, kadınlık, çalışma hayatı, moda, kadın eğitimi gibi hemen hemen her türlü konu irdelenmiş, Emine Seher Ali, Feride, Semiha Nihal, Meliha Zekeriya, Pakize Sadri, Belkıs Ferit, Nevvare Şükran, Bedia Leman, Nezihe Muhlis, Fahire İclal, Aziz Haydar, Aliye Cevat, Nesrin Salih, Meliha Cenan, Mükerrem Belkıs, Nilüfer Mazlum, Raife Halil gibi isimler yazılarıyla

---

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Kayseri, 2007. Emine Koca ve Gülşah Polat'ın son dönemdeki çalışmaları derginin modaya yaklaşımına yöntem geliştiren özgün bir örnektir. Bkz. Emine Polat ve Gülşah Polat, "Türk Kadınının Giyinme Kültüründeki Değişimde Kadın Dergilerinin Etkisi: II. Meşrutiyet Dönemi Mehasin Dergisi Örneği", **Turkish Studies**, Cilt: XV, Sayı:1, (2020), s. 429-445.

[7] Zehra Toska, & Serpil Çakır, **İstanbul Kütüphanelerinde Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası**, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Metis Yayınları, İstanbul, 1992, s.328.

[8] Toska&Çakır, **a.g.e**., s.234

[9] Mithat Kutlar, "Osmanlı Kadın Dergileri ve Erkekler Dünyası Dergisi", **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, Cilt: II, Sayı: 2 (2010), s. 1-15.

dergiyi güçlendirmişlerdir. Yazar kadrosu ve yayın çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda *Kadınlar Dünyası,* zengin karakteriyle özgünlüğünü belirginleştirmektedir.[10] 1913 yılında Emine Seher Ali'nin sorumluluğunda tek sayı çıkan *Kadınlık Hayatı, "Kadınlığın teâlîüsine hâdim, sahâyîfi kadın kalemlerine küşâdedir"* alt başlığı ile çıkmıştır. Emine Seher Ali, Atiye Şükran, Bedia Leman gibi isimler dergide kadınlık ve edebiyat ile ilgili metinler kaleme almışlardır.[11] 1914 yılında 9 sayı yayımlanan *Kadınlar Alemi'nin* 1-3 sayıları arası *Kadınlar Alemi*, 4-9 sayılar arası ise *Osmanlı Kadınlar Alemi*'dir. Feriha Kamuran'ın başyazarlığında çıkan dergide Emine Ferhunde, Feriha Kamuran, M. Sabit, Muazzez Salih, Yaşar Nezihe gibi isimlerin kadınlık, milliyetçilik, ekonomi ve edebiyat üzerine makaleleri yayımlanmıştır.[12]

1914 ve 1918 olmak üzere iki ayrı yılda belli süreler yayımlanan *Hanımlar Alemi'nin* müdürü Ahmet Cevdet'tir. 1914 yılında 1-18 arası sayıları yayımlanan derginin 1918 yılında 4-30 arası yeni sayıları yayımlanmıştır. Fatma Neşide, Haşim Nahit, Mehmet Asaf, Ferit Salih, Abbas Lütfü gibi isimlerin yazılarını yayımlayan dergide edebi metinlerin yoğunluğu dikkat çekmekle beraber kadın hareketini alakadar eden metinler de kaleme alınmıştır.[13] 1914 yılında *"Genç kızlarımızla hanımlarımıza mahsûs 'ilmî, fennî, edebî, ahlâkî, felsefî, sınâ'î, seyyâhî musavver mecmû'âdır"* alt başlığı ile tek sayı yayımlanan *Seyyale,* Adile Necati, İskender Fahrettin, Şekibe Ali ve Salime Servet Seyfi'nin çabalarıyla çıkmıştır. Bu tek sayıda edebi metinlerin haricinde çocuk eğitimi ve kadını konu alan makaleler de yayımlanmıştır. 1914'te Zaime Hayriye'nin sorumluluğunda *"içtimâ'i, edebî, 'ilmî, iktisâdî kadın ve âile gazetesidir"* alt başlığı ile 3 sayı yayımlanan *Siyanet,* edebi metinlerden ziyade kadın hareketinin gelişimini açığa çıkartan metinlere ağırlık vermiştir. Fatma Saide, Halil Hamit, Nurettin Ramih, Köprülüzade Mehmet Fuat dergide

---

[10] Erdinç Gülcü, & Saniye Tunç, Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi, **Çankırı Karatekin Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:3, Sayı: 2 (2012) 155-176. Özge Özdemir, (2017). "Kadınlık Yalnız Meyve Değildir: Kadınlar Dünyası Dergisi'nin Başyazılarında Kadın", **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, Cilt: 9, Sayı:1 (2017), s. 113-120.

[11] Toska&Çakır, **a.g.e.,** s.46-47.

[12] Özlem Kutkan, "Kadınlar Alemi Dergisi ve Osmanlı İmparatorluğunda Kadınlık Halleri", **Kebikeç***,* Sayı:24, (2007), s.247-272.

[13] Sema Özbay, **Hanımlar Alemi Gazetesinin İnceleme, Tasnif ve Değerlendirmesi (1914-1918),** Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Kütahya, 2014.

yazıları bulunan isimlerden birkaçıdır.[14] 1917-1918 yılları arasında Ahmet Edip ve Macit Şevket, tarafından 17 sayı çıkartılan *Bilgi Yurdu Işığında* Ahmet Edip, Şukufe Nihal, Macit Şevket, Muslihiddin Adil gibi isimler aile hayatı, kadınlık, kadının çalışma hayatı, kadın modası gibi konuları ele almışlardır. Ayrıca dergide ders kısmı adı altında genel kültür bilgisini arttırmayı hedefleyen metinlere de yer verilmiştir.[15] Ahmet Halit'in sorumluluğunda 21 sayı yayımlanan *Türk Kadını* 1918 yılında çıkmıştır. *"Kadınlar için çalışır, on beş günde bir çıkar"* alt başlığına sahip dergide Necmeddin Sadık, Şukufe Nihal, Ahmet Edib, Faruk Nafiz, Tahsin Nejat, Kazım Nami, Ethem Nejat, Nükhet Nevaziş, Ömer Seyfettin, Sevim Türkan, Fatma Bedia, Cemile Orhun, Nezihe Rikkat, Mustafa Şekib gibi yazarların kadınlık, aile hayatı, eğitim, moda, eğitim, feminizm ve toplumsal meseleler üzerine yazılmış makaleleri bulunmaktadır.[16] 1919'da 10 sayı yayımlanan bir diğer *Genç Kadın* başlıklı derginin müdürleri Süleyman Tevfik ile Fatma Fuat'tır. *"Kadınlık ve erkekliğin te'âlîsine hâdimdir"* alt başlığı ile çıkan dergi, Fatma Fuat, Fuat Şükrü, Haluk Nihat, Refika Zati, Sadettin Ethem, Mithat Vehbi, Tiraje Burhan gibi isimlerin yazılarına yer vermiştir. Dergide eğitim, kadınlık, izdivaç, ahlak, boşanma, giyim… konuları tartışılmıştır.[17] 1919-1921 yılları arasında *"Her ayın ilk günü çıkar, kadınlığa ait bilcümle nazarî ve 'ilmî meselelerden bahseder resimli kadın mecmû'âsıdır"* başlığıyla çıkan *İnci*, 37 sayı yayımlanmıştır. Sedat Simavi ve Selahattin Hüsnü'nün çabalarıyla yayımlanan dergide Sabiha Zekeriya, Köprülüzade Mehmet Fuat, Güzide Feridun, Mehmet Arif, Ahmet Refik, Yusuf Ziya, Reşat Nuri, Falih Rıfkı, Reşat Nuri, Ayşe Hikmet, Faruk Nafiz, Mustafa Şekip, Yahya Kemal gibi isimlerin edebi, toplumsal ve kadın konulu yayınları bulunmaktadır.[18] Sedat Simavi'nin 1920'de çıkarttığı Kadınlar Saltanatı adlı karikatür albümü ek olarak II. Meşrutiyet yılları kadın

---

[14] Emel Aşa, **1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul, 1989.

[15] Birsen Talay Keşoğlu., & Mustafa Keşoğlu, **Yeni Harflerle Bilgi Yurdu Işığı**, Libra Kitap, İstanbul, 2019.

[16] Seda Özsoy, **Birinci Dünya Savaşı Sonunda Türk Kadını ve Türk Kadını Dergisi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Sakarya, 2010.

[17] Güneş Daşlı, **Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçişte "Milli Kadın" Yaratma Süreci: Genç Kadın Dergisi**, Academia:https://www.academia.edu/12096267/Osmanl%C4%B1dan_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyetine_Ge%C3%A7i%C5%9Fte_Milli_Kad%C4%B1n_Yaratma_S%C3%BCreci_Gen%C3%A7_Kad%C4%B1n_Dergisi adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17/05/2017.

[18] Emrah Çetin & Cansu Tüzer (2017), "İnci Dergisi Üzerine Bir İnceleme", **Milli Eğitim**, Sayı: 216 (2017), s. 203-225.

hareketinin dönüşümünün ilginç öğelerinden birisidir. Simavi, bu çalışmasında günümüzde sıradanlaşmış pek çok tavrı döneminin anlam dünyasında karmaşa yaratacak bir üslupla somutlaştırmaktan çekinmemiştir.[19]

Önceki yıllara göre daha zengin bir karaktere bürünmüş olan II. Meşrutiyet dönemi dergiciliği sosyal, ekonomik ve popüler fikirlerin akışkanlığını yoğunlaştırmıştır. İşte bu yoğunlukta kadın hareketimizin yerli kökenlerini açığa çıkartabilmek toplumsal tarihimiz için oldukça önemli bir husustur. Kadın hareketi üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda sürecin mikrolaştırılarak kurum ve kişilere odaklanması ileriye dönük birikimin şekillenmesinde şüphesiz ki belirleyici olacaktır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son yılları ile Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yazılar kaleme alan kadınları, kişiliklerinden ve hayat hikayelerinden hareketle irdeleyebilmek mümkündür. Şüphesiz ki Yaprak Zihnioğlu'nun *"Kadınsız İnkılap"* adlı çalışması anlatmak istediğimiz noktayı somutlaştıran önemli eserlerden bir tanesidir.[20] Mithat Kutlar'ın Ulviye Mevlan, Hülya Argunşah'ın Şukufe Nihal, Nuray Özdemir'in Nakiye Elgün ve Ayşen Müdderisoğlu'nun Samiha Ayverdi üzerine hazırladıkları eserler bahsettiğimiz noktayı belirginleştiren çalışmalardan bazılarıdır.[21] Kadınlık mecmuası içeriği kadar kullandığı fotoğraflarla da dikkat çeken bir dergidir. Açıkçası dönemin kadın dergilerinin çoğunda Avrupa orijinli resimlerin bulunması şaşırtıcı değildir. Dönemin basın hayatında yaşanan patlama, kadın dergilerinde bireyselliği ile kadını somutlaştıran görselleri arttırmıştır. Okkalı'nın da belirttiği üzere, II. Meşrutiyet dönemi edebiyatında, kadın dergilerinde ve resimlerinde eğitimli kadının ideal kadın olduğu sık sık vurgulanmış, dışarıda sosyalleşebilen kadın resimleri ortaya çıkmıştır. Bu resimlerin genellikle Paris kökenli olması da yazara göre oldukça doğaldır.

---

[19] Sedat Halitoğlu, "Sedat Simavi "Kadınlar Saltanatı" Karikatürleri Bağlamında 1920 Yılı Türk Kadınına Genel Bir Bakış, **Atatürk Yolu**, Cilt: XVII, Sayı:64, (2019), s.153-180.

[20] Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

[21] Hülya Argunşah, **Bir Cumhuriyet Kadını: Şukufe Nihal**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002. Mithat Kutlar, **Ulviye Mevlan: Yaşamı ve Düşünceleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008. Ayşen Müderrisoğlu, A **Woman Intellectual in Turkey in The 20th Century: Samiha Ayverdi**, LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken, 2014. Nuray Özdemir, **Osmanlıdan Cumhuriyete Bir Cemiyet Kadını-Nakiye Elgün**, Phoenix Yay., İstanbul, 2014.

Sanatı ve hayatı algılayışıyla kadın ile moda arasındaki bağın kaynağı olan Paris, Meşrutiyet kuşağı için çağdaşlaşmayı ifade etmenin yoluydu. [22]

Kadınlık mecmuası üzerine gerçekleştirilen bu çalışma, derginin içeriğini ve hedeflerini somutlaştırma çabasındadır. Mecmuayı diğer kadın dergilerinden farklı kılan temel nokta, fikri kutuplaşmalardan uzak ılımlı bir bakış açısına sahip olacağını ilan etmesidir. Derginin ideolojik karakteri tam olarak yerine oturmamış olmakla beraber 1914 sonrasında etkisi daha da artan Türkçülüğün tonu hissedilmektedir. Aslında hedefleri ve yazarları bağlamında *Kadınlık* mecmuası, birkaç yıla uzanan yayın hayatına sahip olsaydı fikri dönüşümün nereye uzandığını tespit edebilmek mümkün olabilirdi. Ancak dergide, hemen hemen dönemin bütün kadın dergilerinde bulunan akla ve bilime duyulan inanç oldukça kuvvetlidir. Zaten makalenin hedeflerinden bir tanesi Aliye Haşmet'in yazısından hareketle bu inancı somutlaştırabilmektir. Pek çok makalede bilimsel verilerden yararlanıldığından realist bir tavır derginin her noktasına işlemiştir. Elbette ki yer yer kafa karışıklığının da yazılarda yer edinmediğini söyleyemeyiz. Derginin bazı yazarları bir taraftan kadının özgürleşmesini, taşra kadının önemsenmesini savunurken bir taraftan da kadının erkeğe bağımlılığını ve şehirli kadının taşralı kadın karşısındaki üstünlüğünü irdelemişlerdir. Bu çerçevede, eğitim, hukuk, evlilik, evlilik öncesi temas, kadınlık ve moda kavramlarından hareketle zengin bir birikimle çevrelenmiş olan *Kadınlık* mecmuası, kadın ve kadınlık düşüncesinin ne olduğuna odaklanan nitelikli makalelere sahiptir. Mecmuayı tarih metodolojisinin çıkış noktalarından hareketle inceleyen bu makale nitel bir araştırmadır. Ancak, buradaki temel hedef, derginin bütün makalelerini inceleyerek bir sonuca ulaşmak değil, kadın ve kadınlık üzerine somutlaşmış metinlerin niteliğini açığa çıkartarak seçilmiş bir makaleden hareketle fikir hayatında kadının konumunu belirginleştirebilmektir. Bu düzlemde çalışmanın literatür taraması sonucunda elde edilen veriler sınıflandırılarak alt konu başlıkları oluşturulmuş, yöntem olarak ise tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeliyle gerçekleştirilen bu araştırmada, Kadınlık mecmuası, kitaplar, makaleler, interaktif veriler makalenin kaynakları olarak kabul edilerek belge tespiti ve transkripsiyonu sonrasında elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Araştırma, hem dönem kadın hareketinin karakterinin anlaşılmasına hem de Aliye Haşmet'in makalesinin nasıl bir düşünsel ortamda kaleme alındığının belirginleşmesine yardımcı olacaktır. Yukarıda değinilen kadın dergileri arasında içeriği ve hedefleriyle farklı bir kulvara oturtulabilecek *Kadınlık* mecmuası dört temel noktadan hareketle incelenecektir. İlk olarak makalenin giriş bölümünde kadın hareketi ve dönem

[22] İlkay Canan Okkalı, "II. Meşrutiyet Dönemi Resim Sanatında Nesne ve Özne Olarak Kadın", **Art-Sanat**, Sayı: 11 (2019), s.66-67,

kadın dergileri hakkında bilgi verilerek *Kadınlık* mecmuasının yeri belirginleştirilmiştir. İkinci olarak *Kadınlık'ın* biçimsel özellikleri analiz edilerek derginin hedefleri, önemli metinleri, fiyatı ve kapak tasarımı araştırmacıların ilgisine sunulmuştur. Üçüncü olarak ise dergide bulunan kadın ve kadınlık temalı yazılar sentezlenerek derginin fikri karakteri ve yazarlarının temel hedefleri açığa çıkartılmıştır. Son olaraksa derginin dikkat çeken makalelerinden olan *"Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi"* adlı metin irdelenerek genel bir sonuca ulaşılmıştır. Dergide pek çok yazı bulunmasına rağmen Aliye Haşmet'in makalesinin daha görünür kılınmasının altındaki temel neden ise bilimsel verilerle kadın hareketi arasında kurulmaya çalışılan bağdır. Aliye Haşmet, bu bağ ile doğal durumda cinsler arasındaki eşitliğin hukuki boyutlarını irdelemektedir.

Kadınlık Mecmuasının Şekilsel Özellikleri ve İçeriği

8 Mart 1330 (21 Mart 1914)-3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914) yılları arasında 12 sayı yayımlanan *Kadınlık* mecmuası içeriğiyle dikkat çeken bir yayındır. *"Kadınlığın varlığını ve memlekette bir mevkii' bulunduğunu müdâfa'a eder. Perşembe günleri neşr olunur musavver gazetedir. Sahâyîfimiz bilumûm Osmanlı hanımları âsârına küşâdedir"* alt yazısıyla çıkan derginin imtiyaz sahibi Hacı Cemal baş yazarı ise Nigar Hanım'dır.[23] 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914) tarihli 6. sayıdan itibaren ise *Heyet-i Tahrîriyye Müdiresi'nin* Nevvare Şükran olduğu belirtilmiştir. Fiyatı Osmanlı Devleti sınırlarında 50 para olan derginin senelik abone bedeli posta ücretiyle birlikte 80 kuruş, altı aylık abone ücreti ise 50 kuruştur. Memâlik-i Ecnebiyye için ise senelik 35, altı aylık 18 franktır. İlk sayılarında adresini *"Bâb-ı Âlî Caddesi'nde Orhan Bey Hanın 8 numara"* olarak gösteren dergi okurlarına şu şekilde uyarmaktadır: *"Gönderilen Makâlât Derc Edilsin Edilmesin İ'âde Edilmez"*.[24] 17 Mayıs 1330 tarihli 11. sayısında ise derginin yeni adresi şu şekilde not düşülmüştür: *"Bâb-ı Âlî Caddesi'nde Hattât Arif Hikmet Bey'in Yazıhânesindedir."*[25] 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914)'da *Kadın Duygusu* adını alan derginin fiyatında ve idarehanesinde değişiklik olmuştur. Buna göre derginin yeni idarehanesi "*Bâb-ı Âlî Caddesi'nde Meşerret Oteli karşısında Hattât-ı Şehir Arif Hikmet Bey'in yazıhânesinde dâire-i mahsûsâdadır*". Hürriyet Matbaası'nda basılan derginin her sayısı 1 kuruştur. *Kadın Duygusu'nun* Osmanlı Devleti'nde senelik abone ücreti 60 kuruş altı aylık abone ücreti ise 30 kuruştur. Osmanlı Devleti dışındaysa senelik 25, altı aylık

[23] İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:1, (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s. Kapak.
[24] İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:6, (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. Kapak.
[25] İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:11, (17 Mayıs 1330/ 30 Mayıs 1914), s. Kapak.

15 franktır.[26] *Kadınlık* mecmuasının 8 Mart 1330 (21 Mart 1914) 'da yayımlanan ilk sayısında derginin amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

> "Bugünden itibâren hâledâr (kapsayıcı) bir maksadla hayât-ı matbûâta iltihâk(katılmak) eden gazetemiz kadın ve kadınlığa 'âid muhtelif (muhtelif) ve mütenâkis (gittikçe azalan) ictihâd ve cereyânâtdan hiçbirini tenkîd veya tervîç (değerini arttırma) eyleyecek değildir. Bütün bu içtihâd ve cereyânların ifrât ve tefrît (ölçüyü kaçırmak) içinde yuvarlanmakta olduğuna kâni' (kanaat getirmiş) bulunduğumuz için kadınlık dahâ ma'kûl ve mu'tedil (ılımlı) bir meslek-i sâlim (sağlıklı) ta'kîb edecek ve hatveleri (adımları) dâimâ i'tidâlperverâne (adilce) atacaktır. Ne kimseye mürevvec-i efkâr (propagandasını yapan) ne mesleğe 'aleyhdâr olmayacağından mesleğimiz vâzıh (açık) ve mu'ayyendir. Kadınlığın mihrâb-ı tefekküründe (fikirlerinin yüksekliğinde) bir eklil-i nûr (devamlılık) ve îrfân görmek sinin-i âfilanın (geçip giden senelerin) bi-amân (insafsız) bi-cehl ve ta'assub içinde kararttığı kadınlık ufklarını aydınlatmak ve ona münevver(aydınlık) ve meşru' bir merhale-i 'irfân ve tekâmül (olgunluk) hazırlamakla beraber bu hakkı herkese tanıtmaktır. Bu gayeye vusûl (ulaşmak) için hiçbir fedakârlıktan ictinâb (sakınma) edilmeyecektir. Şimdiye kadar cehlin kara pençeleriyle yırtılan garibân nısviyyette (kadınlık) 'ilmî, edebi ve 'ailevi çiçekler güller takmak ve bu mübâreze -i hayâtiyyeye (hayat mücadelesi) iştirâk (ortaklık) için o za'îf dimâğları silâh-ı ilm ve irfân ile teçhîz (donatma) eylemek için çalışacaktır. Ta ki anâsır-ı meflûç (felç olmuş unsurlar) dahî memleketine, mahiyetine bir şemme-i ruh ve necât (birparçacık kurtuluş) serpebilsin. 'Asırlardan beri kadınlığın sâf ve nezihe-i dimâğlarını (temiz zihinlerini) paslatan cehl ve zulmet yosunlarını icâb ederse biz 'ilmin beyaz münevver tırnaklarıyla söküp çıkarmaya uğraşacağız. İsteriz ki her hafta muntazaman kârielerimizin (okurlarımızın) huzûr-ı takdîr ve mutâl'aasına takdîm edeceğimiz bu mecmû'a onun nâçiz sayfalarını ta'kîb ve terkîp (bütünleştirecek) edecek simâlara dâimâ bir neşîde-i irşâd ve inşirâh (aydınlanma, ferahlama nağmesi) terennüm (nağme ile söyleme) etsin. Herhâlde uzun ve dikenli olan bu tarîk (yol) neşr ve tahrîrde (yazma) bizi karşılayacak rağbetler, iltifâtlara layık olduğumuzu da isbâta çalışacağız.[27]

[26] İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:11, (3 Temmuz 1330/16 Temmuz 1914), s. Kapak.

[27] Kadınlık, "Mesleğimiz", **Kadınlık**, Sayı:1, (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.2.

Resim-1. 9 Mayıs 1914 tarihli 8. sayının kapağı.

Dergide, Ebussüreyya Sami, Şukufe Nihal, Udviye Sıdkı, Raife Halil, H.C.[28], Mahmut Sadık, Hayriyye Fitnat, Nevvare Şükran, Sadiye Ziya, Azize Haydar, Bedriye, Cahide Cevdet, Mustafa Şevket, Şahver gibi yazarların kadın, kadın giyimi, kadın eğitimi, kadın hukuku ve evlilik üzerine kaleme aldıkları makaleler dışında şiirler, hikâyeler, romanlar, mektuplar, bilmeceler ve eğitici yazılar

[28] Dergide H.C. mahlası adı altında kaleme alınmış olan pek çok makale bulunmaktadır. Bu mahlasın imtiyaz sahibi Hacı Cemal'e ait olduğunu düşünmekteyiz. Ancak makalede döneme uygunluk sağlayabilmek için yazarı H.C. olarak göstermeye devam edeceğiz.

bulunmaktadır. 8 Mart 1330 (21 Mart 1914) tarihli 1. sayıdan itibaren 3 Temmuz 1330 (16 Temmuz 1914) tarihli *Kadın Duygusu'da* dahil olmak üzere bütün sayılarda yer alan Nigâr Cemal'in *"Meşâhîr-i Nisâ"* adlı serisi farklı bir makalede değerlendirmeyi hak eden önemli bir metindir. Derginin 8 Mart 1330-17 Mayıs 1330 (21 Mart 1914-30 Mayıs 1914) yılları arasında yayımlanan bütün sayılarında tekrar eden serilerden bir tanesi de İbnülferidun Mehmet Sıtkı tarafından hazırlanan *"Katîl Mirâsçı"* adlı tefrika romandır. 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914) tarihli 4. sayıda olmamak üzere diğer bütün sayılarda çoğunluğu Udi Ahmet Bey'e ait olmak üzere Udi Mehmet Efendi, Dede Efendi, Osman Bey'den notalar da verilmiştir. Dergide sürekliliği olan yazarlardan bir tanesi de gündelik yaşamı kolaylaştırmayı amaçlayan Vedide'dir. Vedide 1, 3, 5, 6, 7, 9 ve 10. sayılarda *"Tabâhat"* ile *"Terzilik"* üzerine pratik bilgilendirme yazıları hazırlamıştır. Ayrıca *Kadınlık* dergisinin 5, 6, 7, 8 ve 11. sayıları ile *Kadın Duygusu'nun* 1. sayısında saç bakımında nelere dikkat edilmesi gerektiğini anlatan yazılar da bulunmaktadır. İdris Sahib, Nevvare Şükran, Raife Halil, Halide Nevzat, Nemide Mukadder, Mehmet Rıfat ise dergide edebi metinler kaleme alan isimlerdir.

Tablo-1. Dergideki sayıların hangi tarihler arasında yayımlandığını gösteren tablo ile her bir sayının kaç sayfadan oluştuğunu gösteren tablo.

Sayı	Rumi Tarih	Hicri Tarih	Miladi Tarih	Sayfa Sayısı	Resim ve Tabloların Adedi
1. Sayı	8 Mart 1330	24 Rebiyülahir 1331	21 Mart 1914	16	3
2. Sayı	13 Mart 1330	30 Rebiyülahir 1331	26 Mart 1914	16	4
3.Sayı	20 Mart 1330	6 Cemaziyelevvel 1331	2 Nisan 1914	16	3
4. Sayı	27 Mart 1330	14 Cemaziyelevvel 1331	9 Nisan 1914	16	3
5. Sayı	3 Nisan 1330	21 Cemaziyelevvel 1331	16 Nisan 1914	16	4
6. Sayı	10 Nisan 1330	28 Cemaziyelevvel 1331	23 Nisan 1914	16	6
7. Sayı	17 Nisan 1330	5 Cemaziyelahir 1331	30 Nisan 1914	16	5
8. Sayı	26 Nisan 1330	14 Cemaziyelahir 1331	9 Mayıs 1914	16	3
9. Sayı	3 Mayıs 1330	21 Cemaziyelahir 1331	16 Mayıs 1914	16	5
10. Sayı	10 Mayıs 1330	28 Cemaziyelahir 1331	23 Mayıs 1914	16	3
11. Sayı	17 Mayıs 1330	2 Recep 1331	30 Mayıs 1914	16	6

Kadınlık Mecmuasındaki Makaleler Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Kadının İlerlemesi ve Eğitim

Ebussüreya Sami'nin 8 Mart 1330 (21 Mart 1914) tarihli 1. sayıda yayımlanan *"Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde Kadın Zihniyeti"* başlıklı makalesi soru-cevap yöntemiyle Osmanlı kadınını örneklemektedir.

> "Bizde aynı derecede doğmuş aynı derecede büyümüş herhangi bir hanım:
>
> Hanım Dünya'ya niçin geldiniz? diye sorulursa verilecek cevâp şudur.:
>
> --- Allah'ıma 'ibâdet pâdişâhıma itâ'at kocama hürmet evlâdıma muhabbet içün.
>
> Sonra: İdâre-i beytiyyeye (ev idaresi) dâ'ir ne biliyorsunuz? Denilse şu cevâbı verir:
>
> ---Yemek pişirmek, ortalık süpürmek, dikiş dikmek çocuklarımı zevcemi temiz giydirmek …
>
> Çocuklarının istikbâli hakkındaki fikrini sorunuz:
>
> ---Mehmed'imi zabıt, Osman'ımı rahmetli dedesinin mesleği olan nâ'ib, Hüseyin'imi de babası kendi kalemine alarak kâtib yapacağız.!
>
> Biraz iktisâddan, biraz 'ilm-i servetten bahis idiniz şu zihniyetle mukâbele (karşılık) gösteriniz:
>
> --- A… A… para artırmak para kazanmak istikbâli düşünmek kadının ne vazîfesi? Kadın erkeği ne getirirse sarf ider. Ne verirse harc eyler… Ona yemek, iyi giymek, gezmek, yürümek, eğlenmek ister. Bütün bunları te'mîn itmek ise erkeğin vazîfesidir (görevidir). Daha sonra aynı seviyede iki hanımdan ayrı ayrı suâl idiniz:
>
> Tesettür hakkındaki fikriniz.
>
> Biri--- Erkeklerin mâlik oldukları kadar hürmet ve serbestiye nâ'il olamazsa muvazene husûl bulmaz. Binâ'en-'aleyh bu millette yoktur.!
>
> Diğeri --- Üstüme iyilik sağlık… Ne çirkin lakırdılar işitiyoruz. Kıyâmet 'alâmetleri galiba… Hiç erkeklerin işine kadınlar karışır mıymış? Ne günlere kaldık tövbeler olsun ya rab…!"[29]

[29] Ebussüreyya Sami, "Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde Kadın Zihniyeti", **Kadınlık**, Sayı: 1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.3-4.

Kadının konumunun nasıl algılandığını doğrudan alıntısını verdiğimiz sorularla somutlaştıran Ebussüreya Sami, onun üzerindeki ataerkil baskıyı belirginleştirmiştir. Alıntıdan da anlaşılacağı üzere, erkek öncelikli bir toplumda kadının konumu patriarkal kalıpların yönlendirmelerine mahkumdur. 13 Mart 1330 (26 Mart 1914) tarihli 2. sayıda kaleme aldığı *"Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınlıkta Terakkî Var mı?"* başlıklı makalesindeyse yazar, kadınlıkta ilerleme olup olmadığını yanıtlamaktadır. Ona göre kadınlıkta ilerleme hem var hem de yoktur. Şöyle ki Belkıs Şevket, Fatma Aliyye gibi kadınların varlığı kadınlıkta bir ilerleme olduğunun kanıtı olmakla beraber bu kadının varlığının ne kadar yaygın olduğu sorgulanması gereken esas meseledir. Yazar, kadının farklılaşmasının sadece İstanbul, İzmir, Ankara, Bağdat ile kısıtlamayıp bu farklılaşmanın her yere eşitçe dağıtılmasından hareketle şekilde değil özde bir kadın hareketi hedeflemektedir.[30] 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914) tarihli 4. sayıda Mahmut Sadık ise *"Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınlık Safahâtı"* adlı makalesinde çağdaşlaşma ile kadın arasında doğrudan bir ilişki kurarak hak ve hürriyetini kazanan kadının toplumsal ahengi kuvvetlendirdiğini iddia etmektedir. Ona göre, ataerkil esaret kırıldıkça kadın ve toplum yükselmektedir. Kadına değer vermeyen Avusturalyalı yerlilerin, öldüresiye kavga eden kadınları zevkle izlediklerini anlatan Mahmut Sadık, bu yerlilerin eşlerini bile yediklerini iddia etmektedir. Primitif tarım yöntemlerine uyum sağlayan Afrika yerlilerinin en azından eşlerini yemediklerini belirten yazar, Eski Cermen toplumlarında ise işlenen suçlara karşılık kızların araçsallaştırıldıklarını eklemektedir. İlkel toplumlarda kadının, hak ve hukuktan bir hücreye hapsedilmişçesine mahrum kaldığını hatırlatan yazar, Amerika, Norveç, Finlandiya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde kadın-erkek eşitliğinin sağlandığını belirtmektedir.[31] Mustafa Şevket, 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914) tarihli 10. sayıda yayımlanan *"Felaketlerimizin Sebepleri"* başlıklı makalesinde kadının olumsuz konumunu, geri kalmışlığın temel nedenlerinden birisi olarak görmektedir. Çalışan kadın ile gelişen toplum arasında doğru orantı bulunduğunu hatırlatan yazar, Avrupalı kadının seviyesine ulaşabilmek için Türk kadınının daha çok yolu olduğunu hatırlatmaktadır. Mustafa Şevket ayrıca eğitimli kadınların yetiştirdiği

[30] Ebussüreyya Sami, "Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınlıkta Terakkî Var mı Yok mu?", **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s.2-3.

[31] Mahmut Sadık, "Kısm-i İçtimâ'i: Kadınlık Safahâtı", **Kadınlık**, Sayı:4 (27 Mart 1330/9 Nisan 1914), s. 3.

askerlere sahip olunsaydı Bulgarlar karşısındaki hezimetin yaşanmayacağına da inanmıştır.[32]

Udviye Sıdkı, 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914) tarihinde 6. sayıda yayımlanan *"Musâhabe"* başlıklı yazısında muhafazakarlık ile kadınlık arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. Ona göre muhafazakarlık kadınların dönüşümünü engelleyen unsurlardandır. Bu noktada şunu da hatırlatmak gerekir ki Osmanlı sosyal yaşamında da diğer toplumlardakine benzer şekilde çoğul bir kadınlık hali bulunmaktadır. Gelişmiş milletlerdeki fikri çerçeveye sahip olmadığımızı hatırlatan yazar, Osmanlı kadınlarının varlığının kıymetsiz sözler, boş düşünceler uğrunda söndüğüne inanmaktadır. Tembel kadınlardan bahseden yazar, bu kadınların aile hayatının en basit bilgilerini bile öğrenemediklerini iddia etmektedir. Ona göre yemek pişirememenin, içtiği kahvenin fincanını yıkayamamanın, ufacık bir dikiş yapamamanın kibarlıkla alakası bulunmamaktadır.[33] Azize Haydar, 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914) tarihli 7. sayıda yayımladığı *"Yalnız Kadınlar mı Islâha Muhtâç?"* başlıklı yazısında kadın ile karşılaştırıldığında erkekten beklenenlerin neden daha sınırlı olduğunu sorgulamaktadır. Kadını ev idaresiyle sınırlandıranları eleştiren yazar, kadın kadar erkeğin de ev içi görevlerinin olduğuna inanmaktadır. Her şeyde kadını kusurlu gören bakış açısının zararlarına odaklanan Azize Haydar, hayat mücadelesine katılan kadının ancak kendisini kanıtladığında toplumsal önyargılardan kurtulabileceğini savunmaktadır.[34] "*Meselâ ekserî erkekler evlerinin intizâmsızlığından (düzensizliğinden) şikâyet ederler ve bu kusuru tamamıyla zevcelerine 'atfederler. Zâten biz de her şeyi yükletecek iki sebep var: Biri kader, diğeri kadın. İşte herkes tarafından kabul olunacak haklı bir iddi'â. Kim ne diyebilir. Kadınlar tertîbsiz, kadınlar tedbîrsiz, kadınlar terbîyesiz, hülâsâ kadın her şey erkek ise süzülmüş altun".*[35]

13 Mart 1330 (26 Mart 1914) tarihli 2. sayıda *"Bizde Kadınsızlık ve Kadınlıkta Ma'ârifetsizlik"* adlı yazıyı kaleme alan Nevvare Şükran, kadın eğitimindeki eksikliklere odaklanmaktadır. Erken yaşta evlenen kızlara değinen yazar, kızların öyle birkaç konferans düzenlemek ya da üç-beş kitap yazmakla gelişemeyeceklerine işaret edip düzenli eğitimin önemini vurgulamaktadır. Cahil çocukların cahil nesillere kaynaklık edeceğini

---

[32] Mustafa Şevket, "Felaketlerimizin Sebeplerinden", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.8.

[33] Udviyye Sıdkı, "Musâhabe", **Kadınlık***,* Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. 3.

[34] Azize Haydar, "Yalnız Kadınlar mı Islâha Muhtâç", **Kadınlık***,* Sayı:7 (17 Nisan 1330/30 Nisan 1914), 4.

[35] Azize Haydar, **a.g.m.,** s.5.

hatırlatan yazar, cehalet ve bağnazlığın ancak aydınlanmış annelerle sonlandırılabileceğine inanmaktadır.[36] Cahide Cevdet, 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914) tarihli 10. sayıda ele aldığı *"Hukûk-u Nisvân"* adlı makalesinde Avrupalıların yüzlerce yılda başardıklarının bir anda gerçekleştirilemeyeceğini, yani minarenin kapısından içeri girer girmez şerefeye ulaşılamayacağını belirtmektedir. Ona göre, daha iptidai okulların yeterliliği ortadayken kadın eğitiminde idadi ve ali okullara öncelik verilmesi ne kadar doğrudur. Cahide Cevdet sadece ekmek bıçağıyla değil kalemle hukuki mücadeleye katılmak gerektiğini söyleyerek İstanbul merkezli milli bir cemiyetin kurulmasını önermektedir.[37] H.C.'nin 10 Nisan 1330 (23 Nisan 1914) tarihli 6. sayıda kaleme aldığı *"Kısm-ı İçtimâ'i: Sa'âdet-i Beşeriyye Kadınla Kâ'imdir"* adlı yazı da kadın eğitiminin önemine işaret etmektedir. Cahil kadınlardan oluşan toplumların mutlu olamayacaklarını belirten yazar, Avrupa'nın gücünü kadın eğitimine bağlamaktadır. Eğitimli anne ile eğitimsiz annenin yetiştirdiği çocuklar arasında belirgin farklılıklar bulunduğunu söyleyen H.C., erkeğin sahip olduğu haklara kadının da sahip olması gerektiğini savunmaktadır.[38] 20 Mart 1330'da (2 Nisan 1914) 3. sayıda yayımlanan *"Musâhâbe"* adlı yazıysa oldukça önemli bir konuya dikkat çekmektedir. Udviye Sıdkı'ya göre, teorik kadın hareketinin yetersizliği pratiğe olan ihtiyacı gün yüzüne çıkartmaktadır. Süfrajet hareketinin yoğunluğunun arttığı bir dönemde kadınlar sadece dergilerde yazdıklarıyla değil pratik katkılarıyla da somutlaştırılmalıdırlar. Dergiye gelen mektupların bir kısmının gazetenin güzelliğine, bir kısmının ise cehalete karşı açılan aydınlanma savaşına işaret ettiğine değinen yazar, mektupların pratiği belirginleştirdiğini iddia etmektedir. Udviye Sıdkı'ya göre dergilere, gazetelere, kitaplara ihtiyaç olduğu kadar somut kurumlara ve etkinliklere de ihtiyaç vardır. Kalemlerin ucundan şatafatlı, ağdalı sözler damlatmakla kadın haklarının elde edilemeyeceğini iddia eden yazar, modern dünyanın yeni meslekleriyle bütünleşmiş kadınlara işaret etmektedir.[39] "*Öyle zannediyorum ki terakkî (gelişme) ve tenevvür (aydınlatma)-i nisvân kâdınlığı bugünkü cehl ve felçten kurtarmak için okutmak demektir. Fakat bir muharrire (kadın yazar) bir şâire bir hatîbe olmak için değil ancak bugün insânlığa elzem bulunan fünûn*

---

[36] Nevvare Şükran, "Bizde Kadınsızlık ve Kadınlıkta Ma'arifetsizlik", **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s. 4.

[37] Cahide Cevdet, "Hukûk-u Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.6.

[38] H.C., "Kısm-i İçtimâ'i: Sa'âdet-i Beşeriyye Kadınla Kâ'imdir", **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. 3.

[39] Udviyye Sıdkı, "Musâhabe", **Kadınlık**, Sayı:3 (20 Mart 1330/2 Nisan 1914), s. 3.

ve sanâyiye vâkıf ve elinden her şey gelir müteşebbis (girişken) ve ğayûr (gayretli) bir ev kadını, bir 'âile reisesi, 'âlim bir vâlide olmak için".[40]

Resim-2. Kadınlık mecmuasının çeşitli sayılarından görseller.

[40] Udviyye Sıdkı, "Musâhabe", s. 3.

H.C., 3 Mayıs 1330 (16 Mayıs 1914) tarihli 9. sayıda yayımladığı *"Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde İttihât-ı Nisvân"* başlıklı yazısında özgür ruhlu kadınların güzellikler yaratırken taklitçi kadınların ise toplumsal uçurumlara sebep olduklarını iddia etmektedir. Kadınlığın sadece İstanbul ile sınırlandırılmasının zararlarına odaklanan yazar, cahilliğin derneklerle kırılabileceğine inanmaktadır. Türk milliyetçiliğinin belirginleşmesi İstanbul dışındaki kadının konumunun da irdelenmesine yol açmıştır. Aslında burada tam olarak yapılan İstanbul'u simgeleştirerek şehirli kadın ile taşralı kadın arasındaki farklılıklara işaret etmektir. H.C.'ye göre kadınlığın gelişimi gazete sütunlarından alınarak pratiğe aktarılmalıdır. Gazetelerde, dergilerde yazılanların gazeteler çöpe atıldıktan sonra boşa gittiğine değinen yazar, derneklerle toplumsal yaşama katılımın artacağına inanmaktadır.[41] H. C., 17 Mayıs 1330 (30 Mayıs 1914) tarihli 11. sayıda yayımlanan *"Kısm-ı İçtimâ'i: İttihât-ı Nisvân Münâsebetiyle"* başlıklı yazısında ise bütün kadınların aynı haklara sahip olduklarını hatırlatarak taşra kadınları için düzenlenecek konferanslara ve sanayi mekteplerine dikkat çekmektedir. Lisan meselesine işaret eden H.C., dildeki sadeleşmeyle kadının daha rahat dönüştürülebileceğine de inanmaktadır. [42] Osmanlıcanın ağdalı yapısı eğitimin her anlamıyla tartışıldığı bir ortamda dilde sadeleşmeyi de gündemin önemli konularından birisi haline getirmiştir. Nigar Cemal'in 20 Mart 1330 (2 Nisan 1914) tarihli 3. sayıda yayımlanan *"Lisân ve Edebîyât Meselesi"* adlı makalesi Uygurca ve Çağatayca hakkında bilgi vermektedir. İslamiyet'e geçişle birlikte bu dillerin Türkçedeki yerlerinin geri plana itildiğine işaret eden yazar, doğal akışıyla olgunlaşmış diller üzerinde yapılacak her yeniliğin parçalanmaya sebep olacağını iddia etmektedir. Dilde gelişimi sağlayanın sadelik olduğunu belirten yazar, edebiyatta ve bilimde Türkçeleşmeyi mecburi görmektedir.[43] Şukufe Nihal, 8 Mart 1330 (21 Mart 1914) tarihli 1. sayıda yayımlanan *"Bugünün Genç Kadınına"* başlıklı yazısında ise bilginin yarattığı dönüşümden kadının yararlanamadığını hatırlatarak, uyuklayan kadının milleti sefaletten kurtaracak bir uyanış gerçekleştirmesini arzulamaktadır.[44]

---

[41] H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde İttihât-ı Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:9 (3 Mayıs 1330/16 Mayıs 1914), s. 2-3.

[42] H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: İttihât-ı Nisvân Münâsebetiyle", **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s. 2.

[43] Nigar Cemal, "Lisân ve Edebiyât Meselesi", **Kadınlık**, Sayı:3 (20 Mart 1330/2 Nisan 1914), s.6-7.

[44] Şukufe Nihal, "Bugünün Genç Kadınına", **Kadınlık**, Sayı:1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.5.

Resim-3. Kadınlık mecmuasının çeşitli sayılarından görseller.

Raife Halil 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914) tarihli 10. sayıda yayımlanan *"Kadınlıkta İntibâh"* başlıklı yazısında vatanperver nesillerin ancak vatanperver annelerle mümkün olduğunu anlatıp H. C.'nin bahsettiği cemiyetin hayat bulmasını önermektedir. Yazara göre, Anadolu'da tarlalarda elinde çift süren, yakıcı güneşin altında kahve köşelerinde pinekleyen kocaları için sefilce çalışan, köylü kadınlar da unutulmamalıdır.[45] H.C., 26 Nisan 1330 (9 Mayıs 1914) tarihli 8. sayıda yayımladığı *"Kısm-ı İçtimâ'i: Serbestiyye-i Nisvâniyye"* başlıklı yazısında kontrollü bir serbestlikten bahsetmektedir. Ona göre serbestlikten kastedilen evde erkeklere itaat etmek şartıyla dışarıda rahat hareket edebilmektir. Yani kadının özgürlüğü, erkeğin bu özgürlüğü hazmedebilmesiyle mümkündür. *"Bizim î'tikâd (inanç) ve mutâla'âtımızca (fikrimizce), kadınlar her türlü hak ve hukûkta serbest olmalı ve fakat dümen erkeğin elinde olmalıdır. Çünkü kadınların bilâ-kayd (kayıtsız) ve şart serbest bırakacak olursak onda da sukût-ı ahlâkî (ahlaki seviyede düşme) başlar. Çünkü terbiye-i ictîmâiyyenin noksanlığı, kadınların bazen aldanmalarına yol açar".*[46] H.C.'ye göre, aşırıya kaçmamak şartıyla erkeklerin kadınlara tanıyacağı haklar şunlar olmalıdır: Kadın, üzerindeki fazla yükten kurtarılarak görevlerinin bir kısmını hizmetçilere bırakmalıdır. Çocuğun eğitiminde kadın kadar erkekte yükü paylaşmalıdır. Çiftler, temastan kaynaklanan sorunlar göz önünde bulundurulmak şartıyla evleneceği kişiyi seçebilmelidir. Kadın, yaptığı el işlerini sandıkta saklamak yerine bunları ekonomiye dahil edebilmelidir. Kadın, artistler gibi giyinmek yerine geleneksel kıyafetlerini ıslah etmelidir. Dul kadınlar için özel girişimlerde bulunulmalıdır. Kadın, aile ve ev hayatını idame ettirecek noktaları bilmelidir.[47] H.C'nin bu makalesiyle önceki makaleleri karşılaştırıldığında çeliştiği açığa çıkmaktadır. Önceki makalelerinde taşralı kadının eğitim ve dernekleşmeyle aydınlatılmasını isteyen yazar, bu makalesinde zengin şehirli kadını, kadın hareketinin esas temsilcisi haline getirerek onun mevcudiyetini alt sınıfta bulunan kadının varlığına bağlamaktadır.

---

[45] Raife Halil, "Kadınlıkta İntibâh", **Kadınlık**, Sayı:10, (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.5.

[46] H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Serbestiyye-i Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:8 (26 Nisan 1330/9 Mayıs 1914), s. 2-3.

[47] H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Serbestiyye-i Nisvân", s. 2-3.

قسم اجتماعی

قادینلقده ترقی

وارمی ، یوقمی؟

کچن کون برمجلس مصاحبه‌ده یارانلدن بری ـ سوق بحث ایله ـ بندن صوردی :

— قادینلغمزده ترقی وارمی ، یوقمی ؟

زمین مصاحبه‌مزدن براز اوزاقجه اولان بو سؤال آنی قارشیسنده ، طوغریسنی ایسترمیسکز ، تنزه‌دم . سائل تکرار ابتدی :

— نه ایچون طوردیکز ؟

طورمغه حقم یوقمی ایدی ؟ بو ، اویله بر سؤال ایدیکه، هانی السکیدن بری ضرب ایدیلیر برمثلمز واردر: « اظهاری کوچ، اضماری کوچ ! » ایشته اونك مضمونه تماس ایدیبوردی . مع مافیه بحثك جدیتی ، کندیلرندن محتاج وطنمزك پك چوق ایشلر بکله‌دیکی قادینلره تعلقی بنده برانتباه آنی حصوله کتیردی. بتون جسارتمی طوپلادم جواب ویردم :

— وار ، یوق !

دیدم. هیئت موجودهٔ احبا بوجوابی پك معما انکیز بولدیلر ، ایضاحات ایسته‌دیلر . بنده اعطایه ، فکرمی برآز دها آچیق سویله‌مکه مجبور اولدم . آرقداشلرم پك لطفکار ایدیلر، دیکله‌دیلر . بن شویله باشلادم وشویله بیتیردم :

— عزیز دوستلرم ! قادینلقده ترقی وار ، یوکا هیچ شبهه یوق . ایچندن برمادام کوری ، برام صادق‌وتوری [*] ، بر فاطمه علیه ، بر نکار بنت عثمان ، بر بلقیس شوکت چیقسان بر عالمده ترقی یوق دیمك کونشی انکار قبیلندن اولور . اعصار سابقه‌یه قارشی عصر سابق ، کچن عصره نسبةً ده عصر حاضر قادینلق ایچون برچوق اسباب و وسائط ترقی حاضرلامشدر. بووسائط ووسائلدن استفاده ایتمکی بیان قادینلرده حقیقةً اثر ترقی کورلمشدر. بوکون غربك اکبیوك دارالفنونلرندن برنده حکمت

Kısm-ı İçtimâ'î: Kadınlıkta Terakkî Var mı, Yok mu?

Geçen gün bir meclis-i musâhabede yârândan biri sevk-i bahs ile benden sordu:
---Kadınlığımızda terakkî var mı yok mu?
Zemin-i musâhabemizden biraz uzakça olan bu su'âl anı karşısında doğrusunu isterseniz titredim. Sâ'il tekrar etti.
---Ne için durdunuz?
Durmağa hakkım yok muydu? Bu öyle bir su'âl idi ki hani eskiden beri darb bir meselemiz vardı. İzhârı güç, izmârı güç, işte onun mazmûnna temâs ediyordu. Ma'mâfih bahsin ciddiyeti kendilerinden muhtâç -ı vatanımızın pek çok işler beklediği kadınlara ta'allukı bende bir intibâh anı husûle getirdi. Bütün cesâretimi topladım cevâp verdim: Var, Yok!
Dedim heyet-i mevcûde-i ahbâ bu cevabı pek mu'ammâ engîz buldular. İzâhât istediler. Bende i'tâya fikri mi biraz daha açık söylemeğe mecbûr oldum. Arkadaşlarım pek lütüfkâr idiler dinlediler. Ben şöyle başladım ve şöyle bitirdim.
---'Azîz dostlarım kadınlıkta terakkî var. Buna hiç şübhe yok. İçinden bir Madam Kurri bir Sâdık-ı Nuri Bir Fâtma 'Aliye, bir Nigâr bint- Osman bir Belkıs Şevket çıkan bir 'alemde terakkî yok dimek Güneş'i inkâr kabîlinden olur. A'sâr-ı sâbıkaya karşı 'asr-ı sâbık geçen 'asra nisbeten de 'asr-ı hâzır kadınlık için birçok esbâb ve vesait-i terakkî hâzırlamıştır. Bu vesâ'it ve vesâ'ilden istifâde itmeği bilen kadınlarda hakîkaten eser-i terakkî görülmüştür.

Resim-4. 26 Mart 1914 tarihli 2. sayıda yayımlanan Ebussüreyya Sami'ye ait yazının örneği. (Metin içinde bu şekilde bir transkripsiyon söz konusu olmayıp tarafımızca düzenlenmiştir)

Kadın, Evlilik ve Moda

10 Mayıs 1330'da (23 Mayıs 1914) 10. sayıda yayımlanan "*Kısm-ı İçtimâ'i: Nimet Cemil Hanımefendiye"* başlıklı yazı, Tasvir-i Efkar'da 26 Nisan 1330 (8 Mayıs 1330) 'da yayımlanan *"Açık Saçıklıkta İfrât"* adlı makaleye derginin verdiği yanıttır. Medeniyet ile kıyafet arasında herhangi bir ilişki olmadığını anlatan metin, yeni kıyafetlerin değil saygıdeğer adımların kadını dönüştüreceğini belirtmektedir. Kadınların konumu iyileştirilmek isteniyorsa dedikodudan ve cehaletten uzak durulmasına işaret eden yazar, tesettürün akla ve mantığa uygun olmadığını düşünmektedir. Aydınlanma ile kıyafet arasındaki birlikteliğin yapma bir birliktelik yarattığını iddia eden makale, aktrislere değil düşünceden ve ekonomiden anlayan kadınlara işaret etmektedir.[48] Udviye Sıtkı, 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914) tarihli 10. sayıda yayımlanan bir diğer *"Musâhabe"* başlıklı yazısında süslenme konusundaki aceleciliğin nereye varacağını sorgulayarak gelenek dışı çılgınlıkları tasvip etmemektedir. Son yıllarda giyim meselesinin içinden çıkılmaz bir hal aldığını iddia eden yazar, karnaval kıyafetlerine benzer absürt giysiler nedeniyle kadının güzelliğinin arka planda kaldığını anlatmaktadır. Milli geleneklerimize uygun giyim tarzından da bahseden yazarın, bu tarzın nasıl olacağını belirten örnekler vermediğini görmekteyiz.[49] Şahver de 17 Mayıs 1330 (30 Mayıs 1914) tarihli 11. sayıda yayımlanan *"Birbirimizi Aldatmaktan Tevki' Edelim"* başlıklı makalesinde kadın giyimini ve modayı değerlendirmektedir. Dergilerde boy boy yayımlanan kadın kıyafetleriyle ilerleme sağlanamayacağına değinen Şahver, dönüşümün giysiyle değil akıl, bilim ve ahlakla mümkün olacağını söylemektedir. Yazar, sayfalarını çevirdiği her dergide bazı kadınları etkileyen resimlerle karşılaştığını hatırlatarak, *İttihât-ı Nisvân Cemiyeti'nin* fotoğraflarla bize has elbiselerin görsellerini her tarafa yaymasını arzulamaktadır.[50] Ancak Şahver, kadının giyimini somutlaştırma anlamında *Kadınlar Dünyası'na* atıfta bulunmaktadır: *"Şimdiye kadar resimleri gazeteye derç edilen Osmânlı hânımlarından edibe-i muktedire Yaşar Nezihe Hanımefendi ile Kadınlar Dünyası'nın 40. nüshâsını tezyîn (süsleme) eden Feride Mahmud Hanımefendi'nin huzûrunda 'amîk (derin) bir hiss-i hürmet ve tâ'zîmle(saygıyla) eğildim. İşte dedim, İslâmiyet ve Türklük ma'nâ-yi 'ulvîyyesini takdîr eden hanımlar, 'acabâ bütün hanımlarımız için bu tarzda*

[48] Kadınlık, "Kısm-ı İçtimâ'i: Nimet Cemil Hanımefendi'ye", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.2.

[49] Udviyye Sıdkı, "Musâhabe: Teşebbüs ve Tezeyyün-i Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.4.

[50] Şahver, "Birbirimizi Aldatmaktan Tevkî İdelim", **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.7.

fotoğrafı aldırmak mümkün değil mi?".[51] Bu çerçevede kadın giyiminin nasıl olması gerektiğine dair somutlaşmanın önemli örneklerinden bir tanesi 10. sayıda yayımlanan Fatma Aliyye'ye ait fotoğraftır. 3 Nisan 1330 (16 Nisan 1914) tarihli 5. sayıda yayımlanan *"Kısm-ı İctimâ'i: Kadınların Mevki'i'"* başlıklı yazıda da kadının nasıl giyinmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kadınların eski ve yeni olmak üzere iki kısma ayrıldıklarını söyleyen H.C., doğu kadınının akıldan ziyade sevgi ile irdelenmesinin yanlışlığına dikkat çekmektedir. Yazar, okullar, kitaplar ve fikirler nedeniyle iç görünüş ile dış görünüş arasına sıkışmış yeni bir kadın tipinin ortaya çıktığını belirtmektedir. H. C.' ye göre kadın, vatanperver nesiller yetiştirirken medeni eğitimi modaya uygun elbiseler giymek olarak algılamamalıdır. Türk kadınlarındaki süslenme dürtüsünün Paris kadınlarında bile olmadığını belirten yazar, süslü kıyafetlerin Paris'te ancak toplumsal yaşamda yeri olmayan kadınlar tarafından tercih edildiğini de iddia etmektedir.[52]

Resim-5. Fatma Aliyye'nin 10 Mayıs 1330 (23 Mayıs 1914) tarihli 10. sayıda kullanılan fotoğrafı.

[51] Şahver, "Birbirimizi Aldatmaktan Tevkî İdelim", **Kadınlık**, s.7.

[52] H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınların Mevkii", **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s.3.

Hayriye Fitnat ise 3 Nisan 1330 (13 Nisan 1914) tarihli 3. sayıda yayımlanan *"Bizde İzdivâç"* adlı makalesinde görücülük usulünü eleştirmektedir. Yazar, iki dakikada kız ile erkeğin geleceğini ipotek altına alan görücülükten kadınlar kadar erkeklerin de memnun olmadıklarını savunmaktadır. Arzulanan evliliğin gerçekleşmemesinin aforoza yol açtığını söyleyen yazar, farklı Müslüman toplumlarının yöntemlerini önermektedir. Şöyle ki Çerkezler, Arnavutlar ve Boşnaklarda aile içi eğitim tarafların serbestçe gezerek birbirlerini tanıyabilmelerini sağlamaktadır. Osmanlı Devleti'nde tesettürün düşünüldüğü kadar yaygın olmadığını belirten Hayriye Fitnat, bu yöntemin her yerde uygulanabileceğini hatırlatmaktadır.[53] Raife Halil'in 27 Mart 1330 (9 Nisan 1914) tarihli 4. sayıda kaleme aldığı *"İzdivâç ve Mu'âşeret Nasıl Olmalıdır"* başlıklı makale, sırf çeyiz, tören, eşya masrafları yüksek diye evlilikten uzak durulmaması gerektiğini hatırlatarak ortalama bir harcamanın yuva kurmaya yeteceğini aktarmaktadır. Ona göre çiftler, borç yükü altında ezilmeyecekleri bir aile tesis edebilmelidirler. Tabii burada temasla anlatılmak istenen fiziksel temastan ziyade ön görüşme ve arkadaşlıktır. Muhafazakârların temasa sıcak bakmamalarını eleştiren yazar, ileride ortaya çıkma ihtimali bulunan sorunların temas aracılığıyla önceden önlenebileceğini savunmaktadır. Düğünsüz, gösterişsiz evlilik olmaz diyenleri de eleştiren Raife Halil, birkaç saatlik eğlence için çocukların düşürüldükleri borç batağına dikkat çekerek hayat boyu mutluluğun temasla mümkün olduğunu savunmaktadır.[54]

Vedide, 3 Nisan 1330 (13 Nisan 1914) tarihli 3. sayıda yayımlanan *"İslâmîyet'te Erkek ve Kız İzdivâçtan Akdem Temâsta Bulunmalı mı Bulunmamalı mı?"* başlıklı makalede kadının sadece eş olarak algılanmasının sıkıntılarına dikkat çekmektedir. Kız ile erkek arasındaki teması ateş ve baruta benzetenleri eleştiren Vedide, belli kurallar manzumesi çerçevesinde gerçekleşen temasın iki ruhun birbirlerini tanımalarında kullanılabileceğini hatırlatmaktadır. Yani Vedide'ye göre resmi bir temas yöntemiyle cazibe ve mizaç uygunluğu, aileler arasındaki saygıdeğer ilişki ve toplumsal-gündelik birliktelik irdelenmelidir.[55] Raife Halil'in 10 Nisan 1330'da (23 Nisan 1914) 6. sayıda yayımlanan *"Hayât-ı Zevciyette Mu'âşeret"* başlıklı yazısı da evlilik meselesine odaklanmaktadır. Sadece temasla erkek ve kadın arasındaki uyumun sağlanamayacağını belirten yazar,

---

[53] Hayriyye Fitnat, "Bizde İzdivâç", **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s. 4.

[54] Raife Halil, "İzdivâç ve Mu'âşeret Nasıl Olmalıdır", **Kadınlık**, Sayı:4, (27 Mart 1330/9 Nisan 1914), s.5.

[55] Vedide, "İslâmiyet'te Erkek ve Kız İzdivâçtan Akdem Temâsta Bulunmalı mı Bulunmamalı mı?", **Kadınlık**, Sayı:3 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s. 6.

cinsler arasındaki ilişkiyi zamana yayma taraftarıdır. Ona göre, temasın ve evliliğin işleyebilmesi görgülü yetiştirilebilmekle alakalıdır. Görgülü aile çocuklarının birbirlerini daha iyi tanıdıklarını söyleyen yazar, bu çocuklardan vatanperver nesillerin filizleneceğini düşünmektedir.[56] Raife Halil, 17 Mayıs 1330 (30 Mayıs 1914) tarihli 11. sayıda yayımlanan *"İzdivâçta Âsâr-ı Teceddüd"* adlı makalesinde yine aile bütçesini zorlayan evliliklere değinerek yüksek meblağlı düğünlerin kaldırılmasını önermektedir.[57] Reşide Nihad, 26 Nisan 1330 (9 Mayıs 1914) tarihli 8. sayıda yayımladığı *"B. Udviye Sıdıka Hanım Hemşireme"* başlıklı yazısında kadın güzelliğiyle erkeğin maaşını ön planda tutan sürecin tarafları mutsuz kılacağını iddia etmektedir. Ona göre yüzgörümlüğü gibi cehalet ve çıkardan kaynaklanan her türlü ilkel yöntem kaldırılarak sade evliliklere kapı aralanmalıdır.[58] Udviye Sıdkı, 10 Nisan 1330'da (23 Nisan 1914) 6. sayıda yayımlanan *'Musâhabe"* başlıklı yazısında eski yöntemlerden ziyade yeni yöntemlerle bezenmiş bir aile hayatından bahsetmektedir. Geleneksel yöntemlerin aile hayatını tarumar ettiğine değinen yazar, batıl inançları destekleyen ebeveynleri uyararak evlilikte güvenin mal, mülk ve altın ile temin edilemeyeceğini hatırlatmaktadır.[59] 10 Nisan 1330'da (23 Nisan 1914) 6. sayıda yayımlanan *"Temâs ve Adem-i Temâsa Dâ'ir Bir İki Söz"* başlıklı makalesinde Raife Halil, birkaç kişinin yaptıklarının ya da yapacaklarının bütün kadınlara, kızlara mal edilmemesini istemektedir. Ona göre, küçük bir azınlığın hataları evlilik kurumunu zan altında bırakmamalıdır. Çiftler hakkındaki bilgilerin dolaylı yollardan elde edilmesinin zararlarına odaklanan Raife Halil, eğer sorulan aile ile soran aile arasındaki ilişki iyiyse çocukların övüldüğünü ama ilişki kötüyse çocukların yerildiğini hatırlatmaktadır.[60]

Bedriye adlı okur, 3 Mayıs 1330 (16 Mayıs 1914) tarihli 9. sayıda yayımlanan mektubunda süreli yayınların etkilerine odaklanarak evlilik hakkındaki yanlışlıkların babalardan ziyade annelerden kaynaklandığını anlatmaktadır. Yazar, eşleri kışkırtan kayınvalide ve görümcelerin evlilikleri

---

[56] Raife Halil, "Temâs ve Adem-i Temâsa Dâ'ir Bir İki Söz", **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. 4.

[57] Raife Halil, "İzdivâçta Asâr-ı Teceddüd", **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.4.

[58] Reşide Nihad, "Udviye Sıdkı Hanım Hemşireme", **Kadınlık**, Sayı:8 (26 Nisan 1330/9 Mayıs 1914), s. 6.

[59] Udviyye Sıdkı, "Musâhabe", **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. 3-4.

[60] Raife Halil, "Temâs ve Adem-i Temâsa Dâ'ir Bir İki Söz", s.6.

tehlikeye atarak kadın hareketine ihanet ettiklerini savunmaktadır.[61] Nedime Sara da 3 Nisan 1330 (13 Nisan 1914) tarihli 3. sayıda yazdığı mektupta annelerin, büyükannelerin kadınlığı kısıtladığından bahsetmektedir. Kitap, dergi ve gazete okuyan kızları kıyamet alameti olarak gören yaşlı kadınları eleştiren yazar, bu kadınların pencereden bakan ya da eline erkek eli değen kızları haysiyetsizlikle suçladıklarını anlatmaktadır.[62] H.C., 17 Nisan 1330 (30 Nisan 1914) tarihli 7. sayıda yayımladığı *"Kısm-ı İçtimâ'i: Tevlîd ve İdâme-i Nesil"* başlıklı yazısında evliliğin sadece cinsellikle alakalı olmadığına işaret ederek ailenin güvenliğini sağladıktan sonra erkekten evin idaresini kadına bırakmasını istemektedir. Kadın ise erkek tarafından kendisine bırakılan bu görevi, bütçede gedikler açmayacak şekilde yani tasarruf yaparak gerçekleştirebilmelidir. Bütün gün çalışıp hem fiziki hem de zihni yorgunlukla eve gelmiş bir erkeğin sürekli dedikodu yapan bir kadınla karşılaşmasının doğru olmayacağına işaret eden yazar, kadınlara erkekleri fazla sık boğaz etmemelerini de öğütlemektedir.[63] *"Akşamlara kadar çalışan bir erkek, hiç şüphesiz zamân-ı istirâhatinî mes'ûd geçirmek ister ve haklıdır. Akşâm hânesine 'âvdette, zevcesinden, komşu hânımın kostüm tayyörünün pek hoş olmasından çarşafının eskimesinden veyâhût falan hanımdan işittiğime nazaran sen bugün felan yerden geçerken bir hanıma pek dikkatle bakmışsın gibi ebleh sarf edilen cümleler. İşte hayât-ı 'âilenin sebeb-i inhidâmı (çökme) olur. Çünkü her gün bu sûretle iz'âç (rahatsız etmek) edilen bir erkek elbette hânesinin kapısını unutur."*[64] Udviyye Sıdkı 17 Mayıs 1330 (30 Mayıs 1914) tarihli 11. Sayıda yayımlanan *"Musâhabe: Kız Dârüşşafakası"* başlıklı yazısında İstanbul Maarif Müdüriyeti'nin bin bir fedakarlıkla vücuda getirdiği kız sanayi mektebini överek bir kız darüşşafakası oluşturulması için atılan adımları takdir etmektedir. Kadın gelişirse ülkenin yükseleceğini belirten yazar, artık sandıklarda kıymetli eşyaların değil parlak, aydınlık fikirlerin taşınmasının önemini belirtmektedir. Öyle ki aydın bir kız, gelin olduğu ailenin yapısını değiştirebilmektedir.[65]

---

[61] Bedriye, "Trabzon'dan Mektûp", **Kadınlık**, Sayı:9 (3 Mayıs 1330/16 Mayıs 1914), s.6.

[62] Nedime Sara, "Trabzon'dan Mektûp", **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s. 16.

[63] H.C., "Kısm-i İçtimâ'i: Tevlîd ve İdâme-i Nesil", **Kadınlık**, Sayı:7 (17 Nisan 1330/30 Nisan 1914), s.3.

[64] H.C., "Kısm-i İçtimâ'i: Tevlîd ve İdâme-i Nesil", s.2

[65] Udviyye Sıdkı, "Kız Dârüşşafakası", **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.4.

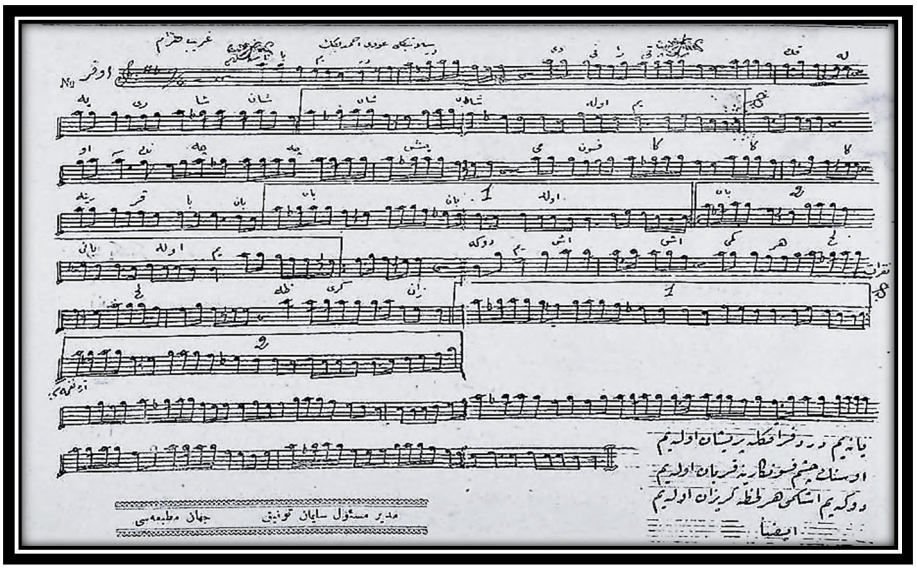

Resim-6. Udi Ahmet Bey'e ait nota (21 Mart 1914, Sayı.1)

Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi Adlı Makale

Aliye Haşmet'in 13 Mart 1330 tarihinde derginin ikinci sayısında yayımlanan *"Feminizm Yâhût Hukûk-u Nisvân"* adlı makalesi bilimsel dili ile dikkat çeken bir metindir. Metni özgün kılan husus kadın hakları, feminizm ve bilim arasındaki ilişkinin sentezlenmesidir. Tarihin akışını yönlendiren cereyanlara, direnç noktalarına karşı çıkmanın yanlış olduğunu savunan yazar, kadın hukukunun irdelenmesinin zamanının geldiğini söylemektedir. Bir takım görünüşte yeniliklerle kadının değiştirilemeyeceğine işaret eden Aliye Haşmet, bilime olan inanç arttıkça kadınlık sorununun köküne inilebileceğini düşünmektedir: *"Biz kati'yyen (kesinlikle) bu zevâhir-i gâlibâneye (dış görünüşe) karşı kıyâm itmeyeceğiz. Biz doğrudan doğruya mesele-i nisviyette (kadınlık meselesine) hucûm ve ta'ârruz eylemeyeceğiz onu 'ilm nokta-i nazarından tedkîk ideceğiz ihtimâlki bu tetkîkât-ı 'ilmiye mesele-i nisviyyetin esâsâtını kal' (kökünden söküp çıkartmak) iderek bilvâsıta (dolayısıyla) tahrîb idecektir".*[66] Aliye Haşmet'e göre, kadın hukuku tartışmasının özünü anlayabilmek önemli hususlardan bir tanesidir. Yazar, kâğıt üzerindeki eşitlikten ziyade eşitliğin ruh ve manasının ilerlemeye uygun olup olmadığının, kendisine doğru meyleden ilerlemeyi ortaya çıkartıp çıkartamadığının ya da doğru tabirle

[66] Aliye Haşmet, "Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi", **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s.5.

bunun bir gerileme alameti sayılıp sayılamayacağının anlaşılmasına dikkat çekmektedir.[67]

Fiziki farklık ile eşitlik arasındaki ilişkiye odaklanan yazar, saf eşitliğin sadece hayatın ilk köklerinde ilkel organizmalarda var olduğunu iddia etmektedir. Türler geliştikçe erkek ile dişi arasındaki farklılıkların belirginleştiğini söyleyen yazar, yüksek derece cinsi ayrılığın yüksek derece olgunlaşmadan meydana geldiğini belirtmektedir.[68]

> "Meselâ (Macrogametes)[69] ve (Micro gametes)[70] zikr olan (Vorticelles)[71] vortisellerden iftirâk-ı cinsî (cinsi ayrım) pek zâhir(açık) ü beyndir. Hâsıl-ı kelâm (Metazoaires)[72] metazoirlerde bilhâssa zevâtülfikr-i 'aliyeyye (yüksek fikri kabiliyete) mensûb olanlarda iftirâk-ı cinsi bilâ-inkitâ' (son bulmaksızın) mütezâyiden (artarak) devam ider. (Celhel minte) silhelmintlerde zukûr(erkek) ve inâs (kadın) yekdiğerinden ayrılır ve bu andan i'tibâren aralarındaki evsâf -ı mümeyyize (ayırıcı nitelikler) mütekâsir (çoğalmak) olur. Bu Evsâf-ı mümeyyize bu devr-i erken rotifrerler (Rotiferes) yılan balığının kâmetlerinde (boylarında) ateş böceklerinde eşkâl-i efrâdde 'âzâ-i tenâsüliyenin (üreme organının) ki hayvânât-ı kışriyyede (kabuklı hayvanlarda) vücûdun on birinci ve on üçüncü kıt'âlarında bulunur".[73]

Aliye Haşmet, yetişkin erkek ile yetişkin kadın arasındaki fiziki farklıkların bilimsel çalışmalarla ispatlandığını da söylemektedir. Erkeğin kanının her milimetre küpünde yaklaşık beş milyon alyuvar olduğu halde kadının kanının her milimetre küpünde 4 milyon alyuvar vardır. Ayrıca kanın vücuttaki miktarı açısından da erkeğin üstünlüğü söz konusudur. Yazar bu durumu şu şekilde anlatmaktadır:

> "Dahâ sonra umumet (akrabalık) sin-i kühûlete (olgunluk yaşına) vâsıl olan erkek ile kadın arasındaki iftirâkı(ayrımı) derece-i kusvâya (son noktaya) isâl (varır) ider. Tabî'yâtın silsile-i merâtib-i mahlûkâtatta (canlılarda derevelerin getirdiği sıra) takîp ettiği

---

[67] Aliye Haşmet, **a.g.m.,** s.5.
[68] Aliye Haşmet, **a.g.m.,** s.5.
[69] Makrogamet: Dişi eşey hücresi. Dişi gamet hücresi herhangi bir bölünme olmadan gelişerek makrogamet haline gelir.
[70] Birbiriyle birleşen iki cinsiyet hücresinden, küçük olanı, erkek cinsiyet hücresi.
[71] Bir hücrelilerin (Protozoa), kirpikliler sınıfının, kasılabilen bir sapla kendini bir yere bağlayan, vücudu çan biçiminde olan ve ağız bölgesinde bir sıra hareketli kirpiği bulunan, tatlı sularda yaşayan türleri içine alan bir cins.
[72] Hayvanlar aleminin çok hücreli hayvanları kapsayan kolu, çok hücreliler.
[73] Aliye Haşmet, **a.g.m**., s.6.

> hayât-ı ferdiyenin cereyân-ı târihînde hıfz (muhafaza) ve idâme (sürdürme) eylediği bu istikâmet bir iftirâk-ı mütezâyide (çoğalan ayrıma) doğru müteveccih (yönelmiş) olduğu kâbil-i inkâr olmayan bu temâyül (eğilim) ilm nâmına muvâzata (paralel olma) (Psycho-Physique) tasdîk ve binâen'aleyh kabiliyetimiz 'uzviyâtımıza rabt ve ta'lîk (takılmak) eyleyenleri düşündürmelidir. Kavânin-i hayât kadının şimdiye kadar erkekten iftirâk eylediği dereceden ziyade mâ-fevkülnisânın (kadına) (Surfemme) mâ-fevkülricâlden (Surhomme)(erkeğe) müfterîk (ayrılan) olacağını ve neticede feminizm kendi maâhiyet-i samîmîyesiyle dahâ şiddetli bir sûrette mütenâkız (çelişik) bulunacağını pek mükemmel tesîs ve isbât ediyor gibi zan olunur. 'Alelhusûs(özellikle) bu farazîyyedirki kısmen tahkîk (araştırma) edebiliriz.[74]

Aliye Haşmet, bilimsel farklılıklar kadar bu farklılıkların her zaman bu kadar belirgin olup olmadıklarını da sorgulamaktadır. Ona göre kadın ile erkek arasındaki farklılıkların çok fazla olmadığı bilimsel çalışmalarla kanıtlanmıştır. Şöyle ki medenileştikçe kadın ile erkek arasındaki zıtlıklar yoğunlaştığından feminizmin, erkek ile kadın arasındaki farklıların azaldığı ilkel toplumlar için daha uygun olduğunu savunmaktadır. İlkel toplumlarda kadınların pek çoğu siyasi faaliyetlere bile katılmaktadır. *"Filhakîka (gerçekten) târîhin rey ve mütâla'asına mürâca'at eylediğimiz takdîrde medeniyetlerin mebdelelerinde (başlangıçlarında) erkeğin bütün eşkâl-i fa'alîyyetine kadının iştirâk eylemiş olduğunu tahkîk (araştırmak) etmiş oluruz. Milel-i kadîmenin ekserisi nezdinde kadın hayât-ı siyâsîyyeye karışır (Iroquoislerde[75] câri olmuş olduğu gibi) ve esnâ-i harpte erkeğe yardım eder. (Natchéseslerde[76] vâkî'(olan) olmuş olduğu gibi)".*[77] Bu noktada

---

[74] Aliye Haşmet, **a.g.m**., s.7.

[75] Kuzey Amerika Kızılderili kabilelerinden olan Iroquoisler Mohavklar, Oneydalar, Onondagalar, Kayugalar, Senekalar ve Tuskaroralar'dan oluşan bir Kızılderili birliğidir. Altı Millet olarak da adlandırılırlar. Bugünkü nüfusları Iroquois dilini konuşan bütün kabileler dahil edildiğinde 900.000 civarındadır. Britannica. **Iroquois:** https://www.britannica.com/topic/Iroquois-people adresinden alındı. Erişim Tarihi: 07/08/2019.

[76] Natcez Halkı: Amerika Birleşik Devletleri'nde Güneybatı Missisipi'de yaşayan Kızılderili halkı. Arkeolojik kayıtlar bu toplumun tarihini 700 yılına kadar götürmektedir. 17. yüzyıldan itibaren Fransız sömürgesi haline gelen bu toplum, 1739'da Fransızlara karşı başarısız bir isyan girişimde bulunmuştur. Fransa ile girdikleri savaşı kaybettikten sonra topraklarından uzaklaştırılan Natcezler, Creeks ve Cherokees gibi kabileler arasında erimişlerdir. Jim Barnett, **Mıssissipi HistoryNow, The Natchez Indians:** http://mshistorynow.mdah.ms.gov/index.php?id=4 adresinden alındı. Erişim Tarihi: 07/08/2019.

[77] Aliye Haşmet, **a.g.m**., s.8.

Platon'dan örnekler veren Aliye Haşmet, onun erkekler gibi kadınların da felsefe ve savaş ile uğraşabileceklerini söylediğini aktarmaktadır:

> "Eflatun diyor ki: dişi köpeklerin de erkek köpekler gibi sürülerin muhâfazasına ihtimâm (ilgi göstermeye) itmeye erkek köpeklerle beraber şikâre (av) getirmeye ve her şeyi onlarla müşterekâne yapmaya mecbûr olduklarına mı-- Yoksa çalışmak sürüleri muhâfaza itmek hasren erkek köpeklerin hissesine isbât eylediği hâlde sanki başka bir şeye kudretleri ta'alluk (ilişik) etmiyormuş gibi yavru peydâ edip beslemekle meşgûl olan dişi köpeklerin meskende kalmaya mahkûm bulunduklarına mı inanırız? Eflatun bu minvâl(yol) üzere her iki tâ'ife arasında müsâvâta(eşitliğe) 'atiyye ta'alluk iden bir gaye-i hayâli misâl-i ittihâz (kabul etme) iderek taleb itmeyor o müsâvâtı teyît itmek için insânîyyetin mâdûnunda (seviyesinde) birtakım kıyâslar müşâbehetler(benzerlik) taharrî (arama) eyliyor".[78]

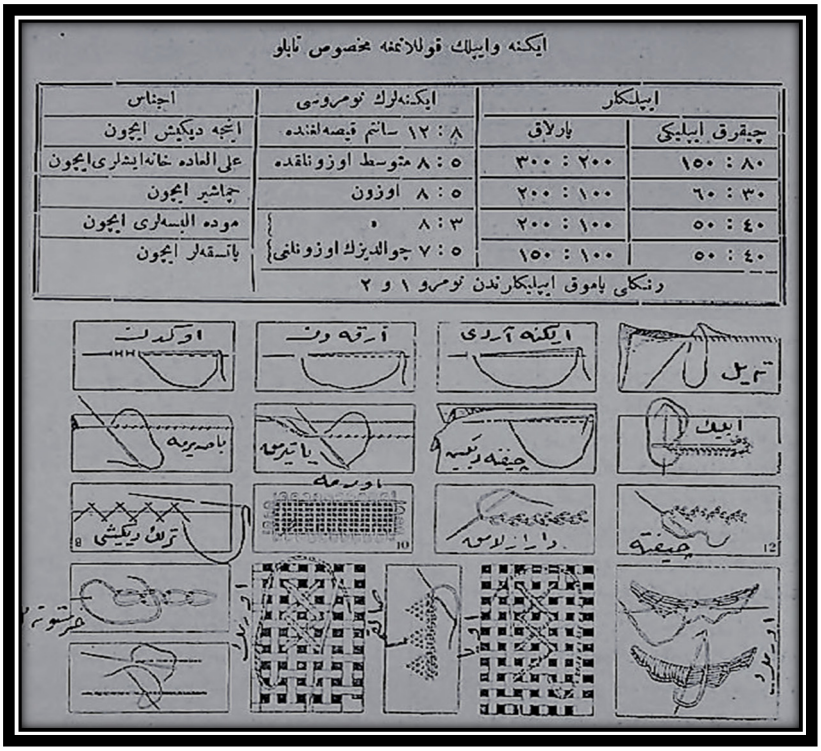

Resim-7. İğne ve ipliğin nasıl kullanılabileceğine dair görseller.

[78] Aliye Haşmet, **a.g.m.,** s.8-9.

Dönemin ünlü sosyoloğu Emile Durkheim'a (1858-1917) da değinen Aliye Haşmet, bu düşünürün evlilik hakkındaki fikirlerine atıfta bulunmaktadır. Yazar, Durkheim'ın malda ve kadında ortaklık kuran yani mülkiyet kavramının işlemediği toplumlara göre ilerlemiş toplumlarda bir takım özel roller ve haklar tayin edildiğini söylediğini aktarmaktadır. Tam bu noktada Aliye Haşmet, doğa ile medeniyetin birbirlerine ortak olup olamayacaklarını sorgulamaktadır. *"Acabâ tabî'yâtla medeniyet yekdiğerine teşrîk(ortak) olunamaz mı? Tabî'yât erkek ve dişi tipler arasında tedrîcen (yavaş yavaş) mütezâyîd (çoğalma) bir iftirâk husûle (vücuda getirme) getire dursun 'aynı zamânda insânîyyetin erkekle kadına müte'allik (alakalı) vezâ'if beyninde derece derece tezâyüd (artma) iden bir vahdet-i şeklîeyyeye doğru sarf-ı sa'y (emek) itmesi kabul edilemez mi?".*[79] Yazara göre, farklı türlerin yaratılması hususunda bilim adamlarına tanınmış olan haklar yeni bir kadın türü geliştirilmesi hususunda insana da tanınmıştır. Ama burada dikkat edilmesi gereken husus, kadının aklının özgünlüğünün daha şimdiden önceki kadınlığa göre erkeğimsi bir hal almış olmasıdır. Öyle ki kadınların dış görünüşü artık daha fazla erkeklerin dış görünüşüne benzemektedir.

> "Na-kâbil (mümkün olmayan) i'tirâzdırki zamânımızdaki feminizmin taht-ı tesîrinde erkeklerle kadınlar arasında bir istivâ (birbirine eşit olma) vûku buluyor ve cidâl-i hayât kadınları erkekleşmeye yâhût ezilmeye mahkûm ediyor. Kadınların kadınlıktan büsbütün tecerrüt (uzaklaşma) idemeyeceklerinde ise hiç şüphe yoktur. Binâenaleyh hata 'ilmde değildir. O ihtimâl ki (Bu mesele-i medenîyyenin bu husûsta haklı olup olmadığı bahsine ta'alluk ider bir meseledir) Böyle olmakla beraber bizi işgâl iden noktada 'ilmin medeniyeti mahkûm ittiğini tasdîk eylemek hak ve sevâba makrûndur (ulaşmış). Filhakîka feminizm bizi nerelere sevk ediyor? Feminizmin hadd-i gâyesi ne olacak?".[80]

Yazara göre, doğanın kendisine sağladığı olanaklardan feragat ederek kadının erkeksileşmeye başlaması ilk olarak annelik görevini zedeleyecektir. Amerikan istatistiklerine de değinen yazar, bu istatistiklerin akli işlerle meşgul olan kadınların birden fazla çocuk doğuramadıklarına işaret ettiğini aktarmaktadır. Bu çerçevede kadın tam olarak erkekleşemeyeceğine göre farklı varlıkların ortaya çıkması ihtimali de vardır. *"Mâhâzâ (bununla birlikte) kadınlar aslâ tamamıyla erkekleşemeyeceklerinden Aristofennanaın mâide Eflatun'un dediği gibi isimleri mûcib (sebep olan) 'ar ve hayâ bir tâkım melez mahlûklar elde itmiş olacağız zâten bu sûretle zuhûr (görünme)*

---

[79] Aliye Haşmet, **a.g.m**., s.9.
[80] Aliye Haşmet, **a.g.m.,** s.11.

idecek kadınların ne olacaklarını Latin 'ırkının i'lanına inkırâzına kitâpları için serlevhâ ittihâz (kabul etme) itmiş olan bir müellif bize söyledi. Müellifin intâk (dile getirme) eylediği eşhâs-ı muhayyileden biri diğerine şöyle hitâb ediyor: Sizin gibi erkekleşmiş kadınlara bizim gibi kadınlaşmış erkekler lâzım".[81]

Sonuç

Türkiye'de modernleşme süreciyle iç içe geçen kadın hareketi, özgün toplumsal dinamiklerimizden birisi olarak bugünümüze yön vermeye devam etmektedir. Kadın hareketimizin yerli kökenleri hakkında bilgilenerek bu hareketin ana çıkış noktalarını ve karakterlerini aydınlatmak şüphesiz ki toplumsal tarihimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. II. Meşrutiyet yılları, sahip olduğu ortamla farklı fikirlerin, yeni karakter ve araçlarla ön plana çıkmasını sağlamıştır. 1908-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde yaşanan değişim ve dönüşüm dalgası, kadının hem maddi hem de manevi anlamlarda irdelenmesini sağlarken onun dönüşmesini isteyen ya da istemeyen çevreleri de cepheleştirmiştir. Bir taraftan kadın dergileri diğer taraftan ise düşünce, sanat ve edebiyat dergileri sosyal bilimcilere derinlemesine analizler yapabilecekleri alanlar yaratmıştır. Bu sürecin özgün değerlerinden birisi olan *Kadınlık*, sahip olduğu bakış açısı ve nitelikli yazılarıyla dikkat çeken bir mecmuadır. 1914 yılında 12 sayı yayımlanan derginin, kısa ömrü araştırmacıları yanıltmamalıdır. Çünkü dergide yayımlanan metinler, kadının taleplerinin ne olduğunu somutlaştıran donanımlı yazılardır. Rasyonel bir orta yol bulma kaygısında olan dergi, polemik yaratan konulardan uzak kalarak realist bir tavır sergilemiştir. Bu tavrın dört temel nokta etrafında şekil aldığını görmekteyiz. İlk olarak dergi, İstanbul ile sınırlanmaksızın bütün kadınların haklarına odaklanarak taşraya da yayılan bir kadın hareketi arzulamaktadır. Dergideki yazılar dikkatle takip edildiğinde dernekleşme aracılığıyla kadının konumunun farklılaştırılabileceğine dair bir inancın var olduğu gözlenebilmektedir. *İttihat-ı Nisvan* adlı cemiyet sayesinde kırsaldaki kadının eğitilmesi için atılması düşünülen adımlar takdire değerdir. Çalışma hayatı ile eğitim arasında kurulan bağ ise ikinci reel tavırdır. Kadınının sadece okuryazar kılınabilmesi için eğitilmesini eleştiren mecmuada, kadın eğitimi ile çalışma hayatı arasında doğrudan bir bağ kurulmaktadır. Makalede yeterli incelenememekle beraber Vedide'nin tabahat ve terzilik üzerine kaleme aldığı metinler pratik adımlara işaret etmektedir. Belki de bu metinler üzerine farklı dergilerden de yararlanılarak yapılacak çalışmalar, çalışma hayatı ile kadın arasındaki ilişkiyi aydınlatarak kadından beklenen

[81] Aliye Haşmet, **a.g.m.,** s.11.

meslekleri görünürleştirecektir. Bu çerçevede ortaöğretimde değil ilköğretimde kadın eğitimine öncelik verilmesini isteyen dergi, ev işlerine, hayat bilgisine hâkim, iş hayatına atılabilecek kadınlar arzulamaktadır. Evliliğin gerçekçi, modern kriterlerle ele alınması ise üçüncü tavırdır. Görücü usulüne şiddetle karşı çıkan dergide, bu yöntemin zararlarına odaklanılarak temasın önemine işaret edilmiştir. Buna göre evlilik öncesinde çiftler mutlaka birbirlerini tanımalı, evliliğe darbe vurma ihtimali olan kadınsal faktörler dizginlenmeli ve gösteriş kültürüne öykünen her türlü gereksiz harcama sınırlandırılmalıydı. Moda ile kadın arasındaki ilişki ise son reel tavırdır. Dergiye göre giyim-kuşamda yaşanan tartışmalardan ziyade kadın eğitimine odaklanılmalıdır. Kadınların tesettür ile batı kökenli kıyafetler arasında kalmaları esas sorunların gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede Türk kadını onun aydınlandığını gösteren, herhangi bir yere öykünmekten ziyade kendinden örneklerle bezenmiş bir giyime sahip olmalıdır.

Aliye Haşmet'in yazısı ise kadın-hukuk-bilim üçlüsünde kadının ne olduğunu irdeleyen gelişkin bir makaledir. Kadın hukuku tartışmasında öze odaklanılmasını isteyen Aliye Haşmet, eşitlikten ziyade eşitliğin ruh ve manasının gelişim kurallarına uyup uymadığının anlaşılmasına işaret etmektedir. Doğal durumda kadın ile erkek arasında bir eşitlik olmadığını belirten yazar, türler arasındaki gerçek eşitliğin sadece ilk organizmalarda var olduğunu iddia etmektedir. Evrim kuralları işledikçe cinsler arasındaki farklılıkların belirginleştiğine değinen Aliye Haşmet, saf bir eşitliğin mümkün olmayacağını da anlatmaktadır. Tam bu noktada yazar, uygarlık geliştikçe kadın ile erkek arasındaki farklılıkların arttığını, ilkel toplumlardaki eşitliğin bugünkü eşitsizliğe dönüştüğünü yani bir nevi biyolojik evrimin yerini kültürel evrime bıraktığını söylemektedir. Platon ve Durkheim'ı örnekleyen yazar, doğa ile medeniyetin ortaklığını sorgulayarak medeniyete uyum sağlayacağım derken kadının doğaya aykırı şekilde erkekleştiğini de belirtmektedir. Kadının dış görünüşünün her gün biraz daha erkeğin dış görünüşüne yaklaşmasını eleştiren Aliye Haşmet, annelik görevi unutulmamak üzere yeni bir kadın türünün geliştirilmesini de arzulamaktadır.

Sonuç itibariyle kadın hareketine gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşan, milliyetçi karakterini yer yer hissettiren *Kadınlık* mecmuası dönem kadın hareketine yön tayin etmiş bir dergidir. Kısa süreli bir yayın hayatına sahip olan derginin yazarları bütün makalelerini özenerek bilgi yoğunluklu kaleme aldıklarından akıl ve bilime duyulan inanç her sayfada kendisini göstermektedir. Aliye Haşmet'in "*Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi*" adlı metni ise derginin temel çıkış noktalarından olan akıl ve

bilime inancı biyoloji, sosyoloji ve antropolojiden verdiği örneklerle derinleştirmektedir. Bu yoğunluk ve inancı daha gelişkin, yöntemler ve bakış açılarıyla analiz edebilmek şüphesiz ki kadın hareketinin bize has kökenlerini irdeleyen çalışmaları arttıracaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akagündüz, Ümüt, **II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak**, Yeni İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.

Akşit, Elif Ekin, **Kızların Sessizliği**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Argunşah, Hülya, **Bir Cumhuriyet Kadını: Şukufe Nihal**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

Baykal, Hülya, **Türk Basın Tarihi**, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1990.

Berktay, Fatmagül, "Doğu ile Batı'nın Birleştiği Yer: Kadın İmgesinin Kurgulanışı", **Tarihin Cinsiyeti**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.150-164.

Brummett, Palmira, **II. Meşrutiyet Basınında İmge ve Emperyalizm (1908-1911)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Çakır, Serpil, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul, 1996.

Demirdirek, Aynur, **Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1993.

Kaplan, Leyla, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1998.

Keşoğlu, Birsen Talay & Keşoğlu, Mustafa **Yeni Harflerle Bilgi Yurdu Işığı**, Libra Kitap, İstanbul, 2019.

Kurnaz, Şefika, **Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Müderrisoğlu, Ayşen, **A Woman Intellectual in Turkey in The 20th Century: Samiha Ayverdi**, LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken, 2014.

Özdemir, Nuray, **Osmanlıdan Cumhuriyet Bir Cemiyet Kadını-Nakiye Elgün**, Phoenix Yayınları, İstanbul, 2014.

Sancar, Serpil, **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Taşlı, Adem**, Mehasin ve Süs Dergilerinin İncelenmesi ve Seçme Metinler**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

Topuz**,** Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

Toska, Zehra & Çakır, Serpil, **İstanbul Kütüphanelerinde Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası**, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Metis Yayınları, İstanbul, 1992.

Uğur, Merve, **Türk Basın Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2016.

Walters, Margaret, **Feminizm**, Çev. Hakan Gür, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2005.

Zihnioğlu, Yaprak, **Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul, 2003.

Makaleler

Aliye Haşmet, "Feminizm Yâhûd Hukûk-u Nisvân Meselesi", **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s.5-11.

Aydın, Hakan, "Kadın (1908-1909): Selanik'te Yayımlanan İlk Kadın Dergisi Üzerine Bir İnceleme", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı:22 (2009), s.147-156.

Azize Haydar, "Yalnız Kadınlar mı Islâha Muhtâç", **Kadınlık***,* Sayı:7 (17 Nisan 1330/30 Nisan 1914), s.4-5.

Bedriye, "Trabzon'dan Mektûp", **Kadınlık**, Sayı:9 (3 Mayıs 1330/16 Mayıs 1914), s.5-6.

Cahide Cevdet, "Hukûk-u Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.5-6.

Çetin, Emrah & Tüzer, Cansu, "İnci Dergisi Üzerine Bir İnceleme", **Milli Eğitim***,* Sayı: 216 (2017), s.203-225.

Ebussüreyya Sami, "Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde Kadın Zihniyeti", **Kadınlık**, Sayı: 1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.3-4.

Ebussüreyya Sami, "Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınlıkta Terakkî Var mı Yok mu?", **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s.2-3.

Gülcü, Erdinç & Tunç, Saniye, Osmanlı Basın Hayatında Kadınlar Dünyası Dergisi, **Çankırı Karatekin Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:3, Sayı: 2 (2012) s.155-176.

H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Bizde İttihât-ı Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:9 (3 Mayıs 1330/16 Mayıs 1914), s.2-3.

H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: İttihât-ı Nisvân Münâsebetiyle", **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.2-3.

H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Kadınların Mevkii", **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s.2-3.

H.C., "Kısm-ı İçtimâ'i: Serbestiyye-i Nisvân", **Kadınlık**, Sayı:8 (26 Nisan 1330/9 Mayıs 1914), s.2-3.

H.C., "Kısm-i İçtimâ'i: Sa'âdet-i Beşeriyye Kadınla Kâ'imdir", **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s.2.

H.C., "Kısm-i İçtimâ'i: Tevlîd ve İdâme-i Nesil", **Kadınlık**, Sayı:7 (17 Nisan 1330/30 Nisan 1914), s.2-3.

Hayriyye Fitnat, "Bizde İzdivâç", **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s.4-5.

Halitoğlu, Sedat "Sedat Simavi "Kadınlar Saltanatı" Karikatürleri Bağlamında 1920 Yılı Türk Kadınına Genel Bir Bakış, **Atatürk Yolu**, Cilt: XVII, Sayı:64, (2019), s.153-180.

İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:1, (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s. Kapak.

İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:11, (17 Mayıs 1330/ 30 Mayıs 1914), s. Kapak.

İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:11, (3 Temmuz 1330/16 Temmuz 1914), s. Kapak.

İmzasız, "Kapak", **Kadınlık**, Sayı:6, (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s. Kapak.

Kadınlık, "Kısm-ı İçtimâ'i: Nimet Cemil Hanımefendi'ye", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.2.

Kadınlık, "Mesleğimiz", **Kadınlık**, Sayı:1, (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.2.

Keskin, Tülay, "Demet Dergisi'nde Kadın ve İlerleme Anlayışı", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: XXIV, Sayı:37 (2005), s.289-312.

Koca, Emine & Polat, Gülşah "Türk Kadınının Giyinme Kültüründeki Değişimde Kadın Dergilerinin Etkisi: II. Meşrutiyet Dönemi Mehasin Dergisi Örneği", **Turkish Studies**, Cilt: XV, Sayı:1, (2020), s. 429-445.

Kutkan, Özlem, "Kadınlar Alemi Dergisi ve Osmanlı İmparatorluğunda Kadınlık Halleri" **Kebikeç**, Sayı:24, (2007), s.247-272.

Kutlar, Mithat, "Osmanlı Kadın Dergileri ve Erkekler Dünyası Dergisi", **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, Cilt: II, Sayı: 2 (2010), s.1-15.

Mahmut Sadık, "Kısm-i İçtimâ'i: Kadınlık Safahâtı", **Kadınlık**, Sayı:4 (27 Mart 1330/9 Nisan 1914), s.2-3.

Mustafa Şevket, "Felâketlerimizin Sebeplerinden", **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.6-8.

Nedime Sara, “Trabzon'dan Mektûp”, **Kadınlık**, Sayı:5 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s.15-16.

Nevvare Şükran, “Bizde Kadınsızlık ve Kadınlıkta Ma’ârifetsizlik”, **Kadınlık**, Sayı:2 (13 Mart 1330/26 Mart 1914), s.3-4.

Nigar Cemal, “Lisân ve Edebiyât Meselesi”, **Kadınlık**, Sayı:3 (20 Mart 1330/2 Nisan 1914), s.6-7.

Okkalı, İlkay Canan, “II. Meşrutiyet Dönemi Resim Sanatında Nesne ve Özne Olarak Kadın”, **Art-Sanat**, Sayı: 11 (2019), s.47-70.

Özdemir, Özge, “Kadınlık Yalnız Meyve Değildir: Kadınlar Dünyası Dergisi'nin Başyazılarında Kadın”, **Fe Dergi: Feminist Eleştiri**, Cilt: 9, Sayı:1 (2017), s.113-120.

Raife Halil, “Âdât-ı Kadimemizden: Usûl-i İzdivâç”, **Kadınlık**, Sayı:3, (20 Mart 1330/2 Nisan 1914), s.4-5.

Raife Halil, “Hayât-ı Zevciyyette Mu’âşeret”, **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s.4.

Raife Halil, “İzdivâç ve Mu’âşeret Nasıl Olmalıdır”, **Kadınlık**, Sayı:4, (27 Mart 1330/9 Nisan 1914), s.4-5.

Raife Halil, “İzdivâçta Asâr-ı Teceddüd”, **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.4-5.

Raife Halil, “Kadınlıkta İntibâh”, **Kadınlık**, Sayı:10, (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.4-5.

Raife Halil, “Temâs ve Adem-i Temâsa Dâ’ir Bir İki Söz”, **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s.5-6.

Reşide Nihad, “Udviye Sıdkı Hanım Hemşireme”, **Kadınlık**, Sayı:8 (26 Nisan 1330/9 Mayıs 1914), s.6-7.

Şahver, “Birbirimizi Aldatmaktan Tevkî İdelim”, **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.6-8.

Şenel, Şennur, Osmanlı Modernleşmesinde Kadın, **Electronic Turkish Studies**, Cilt: 13, Sayı:26 (2018), s.1071-1090.

Şukufe Nihal, “Bugünün Genç Kadınına”, **Kadınlık**, Sayı:1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), s.4-5.

Udviyye Sıdkı, “Kız Dârüşşafakası”, **Kadınlık**, Sayı:11 (17 Mayıs 1330/30 Mayıs 1914), s.3-4.

Udviyye Sıdkı, “Musâhabe: Teşebbüs ve Tezeyyün-i Nisvân”, **Kadınlık**, Sayı:10 (10 Mayıs 1330/23 Mayıs 1914), s.3-4.

Udviyye Sıdkı, “Musâhabe”, **Kadınlık**, Sayı:3 (20 Mart 1330/2 Nisan 1914), s.3.

Udviyye Sıdkı, "Musâhabe", **Kadınlık**, Sayı:6 (10 Nisan 1330/23 Nisan 1914), s.3-4.

Vedide, "İslâmiyet'te Erkek ve Kız İzdivâçtan Akdem Temâsta Bulunmalı mı Bulunmamalı mı?", **Kadınlık**, Sayı:5-6 (3 Nisan 1330/16 Nisan 1914), s.5.

Tezler

Aşa, Emel, **1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), İstanbul, 1989.

Kutlar, Mithat, **Ulviye Mevlan: Yaşamı ve Düşünceleri**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Özbay, Sema, **Hanımlar Alemi Gazetesinin İnceleme, Tasnif ve Değerlendirmesi (1914-1918),** Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Kütahya, 2014.

Özsoy, Seda, **Birinci Dünya Savaşı Sonunda Türk Kadını ve Türk Kadını Dergisi**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Sakarya, 2010.

Ünal, Yasemin, **Mehmet Rauf'un Kadın Dergileri: Mehasin ve Süs**, *Kayseri*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (YL), Kayseri, 2007.

İnternet Kaynakları

Barnett, Jim, **Mississipi HistoryNow, The Natchez Indians:** http://mshistorynow.mdah.ms.gov/index.php?id=4 adresinden alındı. Erişim Tarihi: 07/08/2019.

Britannica, **Iroquois:** https://www.britannica.com/topic/Iroquois-people adresinden alındı. Erişim Tarihi: 07/08/2019.

Daşlı, Güneş, **Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Geçişte "Milli Kadın" Yaratma Süreci: Genç Kadın Dergisi**, Academia:https://www.academia.edu/12096267/Osmanl%C4%B1dan_T%C3%BCrkiye_Cumhuriyetine_Ge%C3%A7i%C5%9Fte_Milli_Kad%C4%B1n_Yaratma_S%C3%BCreci_Gen%C3%A7_Kad%C4%B1n_Dergisi adresinden alındı. Erişim Tarihi: 17/05/2017.